

Tibetan Buddhist Resource Center

Text Scan Input Form - Title Page

Work:	W1KG14782	ImageGroup:	I1KG23992
LCCN:	n/a	ISBN:	n/a

Title:	སྐད་གསུམ་ཡོངས་སུ་རྫོགས་པའི་ཚིག་མཛོད་ཆེན་མོ། skad gsum yongs su rdzogs pa'i tshig mdzod chen mo/
Author:	རག་ཏུ་བེར་ raghu vira
Descriptor:	some type set print and most of them are hand written notes
Original Publication:	n/a;n/a
Place:	[new delhi]
Publisher:	[dr. lokesh chandra]
Date:	[n.d.]
Volume:	130
Total Volumes:	139
TBRC Pages:	2
Introductory Pages:	n/a
Text Pages:	n/a
Scanning Information:	Scanned at M/S Satluj Infotech Images, E-45, Sector 27 Noida, District Gautam Buddha Nagar, U.P. 201301 via New Delhi, IN for the Tibetan Buddhist Resource Center, 150 17th st., New York, NY 10011, U.S.A 2006. Comments: 6/2016

VOL. 130

TURNER

TO

UNDERSTANDER

---

turner n कुन्दकरः W.

a turner's lathe भ्रामि f Sāṃkhyak Pur (v.l.)

भ्रम) a t.'s ~~XXXX~~ wheel यन्त्रकम् L.

turning adj वर्तिन् MW, + वृत् (only ifc),

वर्तमान KātyŚr — स्त्रज् Pāṇ 8.2.36, Sch .

not turning away अनिवर्तन not t. back अनिवर्ति
न

, अनिवर्तन , अनिवृत्त , अविनिवर्तिन् , (in battl

) युद्धानिवर्तिन् L t. about उद्धृत्य BhP 10.13.56 t.

away from अपग f(आ) ('abl) AV 1.34.5 , व्यावर्तक

f(इका) MW, विमुख f(आ) gen Kāv, Kathās, Pur ' t.

away the face ॥ (a woman) प्रतीपदर्शिनी, प्रतीपदर्शिनी L

t. back निवर्तिन् , परावर्तिन् MBh, R, निवर्तक

f(उक्ता) Hariv , उपरत

Kir 4.10 t. frequently

वरीवृत AV t. from परावृत् RV,AV,TS,Br,Up t. (from

the left) to the right दक्षिणावर्त t. into विपरीणामिन्

(instr) Kull on Mn 1.27 t. like ^awheel चक्रभ्रम Mear

6.12, चक्र (वद्) गति MBh 12.873 t. off

निरासक Naish, Sch t. one's self towards (as a worship-

per towards the deity) आभू RV 1.51.9 t. out as

यवस्थित (nom or instr or ind p or adv) MBh,Kāv,etc

t. round भ्रामिन् Bhatt, भ्रान्तिमन् Balar, भ्रामि

भ्रामणम् MarkP, Suśr, घूर्ण f(आ) W, आवर्तेन,

विवर्तिन् Kāv, Kathās, विवर्तेन MBh t. round violently

प्रघूर्ण W t. the back प्रत्यञ्च RV, Br, KātyŚr t. the

back upon पशङ्मुख f(ई) t. the face विवृत्तवक्षः f(आ)

Śak t. to जात (dat) Sāh 3. ⁵⁸ ₅₉ t. towards आवृत्त

RV 8.45.36 , आवर्तेन , विवर्तिन् (ifc) Śak t. upon itself

आवर्तिन् t. well (as a chariot) सुवृत् TBr

willingly t. towards सुपावृत् MaitrS, ĀpŚr .

causing to turn back निवर्त RV causing to t.

one's attention (to a past event or one of a former birth)

उपस्थापक T causing to t. round परिवर्तक Kathās, MarkP

परिवर्तन f(ई) 1. विपरिवर्तन f(ई) .

turning n कृन्म (ifc fआ) Kāv, Sāh, Rājat—

(the act of) वर्तनम् (trans and intrans) Nir, KātyŚr

BhP, Car, etc, वर्तना Harav , आवर्तः R, Sāh, Suśr,

आवर्तनम् RV 10.19.4, 5 , (the action of) परिवर्तितम्

BhP, परिवृत्ति f MBh, Śis, विवर्तनम् TBr, Mālatīm—

(the eyes) प्रदानम् ~~Kum~~ Kum — प्रतापनम् MBh, Suśr .

having single hairs on the body and all turning to

the right प्रदाक्षिणावर्तकशमता Dharmas 83 not t. back

अनिवर्तितम् , परावृत्तम् ŚāṅkhBr, Lāṭy (the

suns) t. to the north उदगावृत्ति f Ragh t. and winding

निर्णामः Nir 2.16 t. away अप्रावर्तनम् L, व्यावर्तनम्

Sāh , यावृत्ति f, विवर्तनम् MBh, Kālid, विवर्तः L,

पराङ्मुखम् MBh, पराङ्मुखता Amar,

पराङ्मुखत्वम् Var , विमुखिता, विमुखित्वम् W, अपापित्वम्

RV 3.53.24 t. away from पराजयः MBh, पराञ्चनम् Nir

11.25 t. back आवृत्ति f, समावर्तः MBh, निवर्तनम्

.AV, MBh, etc , सनिवर्तनम् (also सनिवर्तनानि) MBh, R,

परावृत्ति f Hariv, परवर्तः, परावर्तनम् MBh ,

परिवर्तनः L, विनिवर्तनम् MBh, R, etc, विपरिवर्तति f

Prab, विवर्तनम् MBh, Kālid, (from evil) प्रत्यापत्ति

f MBh, = वैराग्य Nilak, व्याधुटनम् HPariś t. from

अपावर्तनम् L, आवृत्ति f t. home आवृत् f RV

t. in सायम् RV, etc t. into भावः (loc or comp) MBh,

RPrāt, भवः (comp) Kāth, सम्पत्ति, सम्पद् f

Samk t. into one's self (as an explanation of svapna)

स्वाययः ŚBr, Bādar t. off अभिवृद्धः RV 1.153.4

t. off from चतनम् (abl) MBh 3.1319, Kathās 99.8 &

Sāh 3.53 t. off of the truth अपहवः t. of the truth

अपतपनम् the t. of things destined for the community

to one's own use (Buddh) परिणामनम् (Buddh) L t. out

निःसारणम् Rājat t. out well सम्पत्ति f Nir, R, etc

t. round (M. of a festival on the eleventh day of the half

of the month Bhādra (on which Vishnu is supposed to turn

upon the other side in his sleep)) पार्श्वपरिवर्तनम् Col, पार्श्व

कादशी L , परिभ्रमणम् BhP, भ्रमणम् MBh, Var,

भ्रान्ति f Vikr , भ्रमः (ife f आ) MBh, Sūryas,

Heat , (the act of) भ्रमे f (L also भ्रमो)

Uttara , Nai h , (scil towards the sun ?) (a sun flower)

भ्रामकः L , आवर्तनम् RV 10.19.4, 5 , आवर्तः

R, Sāh, Suśr, परिवर्तनम् Kāv, Suśr, Pañc, BhP, परावृत्ति

f Hariv , परावर्तः , परावर्तनम् iBh, विवृत्ति

Kir , विवर्तनम् Suśr, विवर्तः Mear, विपरिवर्तनम्

ĀpŚr, Sch , व्यावर्तनम् w, विपरिवृत्ति f Prab, पर्यायः

KātyŚr, विपर्यायः JYot, पर्याप्लावः TS, Kāth, अराणे

f RV, etc अक्षणे RV 5.9.3 , etc the t. round of the world

संसारपदिवर्तनम् Bh t. the back व्यावृत्ति f t. the back

upon पराङ्मुखम् ind t. the body अङ्गपरिवर्तनम् t. the face

towards अभिमुखीकरणम् Pān 2.3.47, Sch ' t. the hand ' (in

pronouncing the Svarita) आक्षेपः Rprāt t. the right

side towards प्रदक्षिणः, प्रदक्षिणा and प्रदक्षिणम् R,

Kathās, Pañcat, RTL 68.2.145, etc t. the whole body as a

mark of Buddha नागावलोकिताम् Divyāv t. to and fro पारभाग
णम्

BhP t. towards अभिपरोवर्तः MaitrS , आवृत् f RV,

आवृत्ति f t. towards the sacrifice अध्वर्युः

RV 1.47.8, etc the act of ~~xx~~ t. up उद्धननम् Comm on

Nyāyam t. up उद्धनम् Hariv t. up the soil with a plough

सीरोत्थनम् Megh a widening course full of turnings

उपहारः RV 1.62.6, 872, 8.6.28 willingly turning

towards स्वावृत् m n haitrS without t. away अनपावृत्

1st RV 6.32.5 & 10.89.3 .

to begin turning round भ्रमाय Nom भ्रमायते .

causing to turn विवर्तनम् MW ' causing (soil iron)

to t. round ' भ्रामक m n L .

to make by turning विवृत् caus विवर्तयति VP to

produce by t. विवृत् caus विवर्तयति VP to produce

with a t. lathe वृत् caus वर्तयति RV, R, Susr .

to wish to t. into विधित्सा (comp) Rajat .

turnip n गृञ्जनः W - शिखामूलम् W .

turnkey n बन्धनिकः Gaut, Vishn .

turn-spit n हस्तिकः (v.l. for हस्तक) Hear,

हस्तकः (v . l. हस्तिका)Hear .

turpentine n गन्धारसाङ्गः L - तैलपर्णी L - दधि n I

- रमावेष्टः L - वायसः L - वृक्षधूपः L, वृक्षधूपकः,

वृक्षधूपः L, वृद्धधूपः L - वेष्टः L, वेष्टकः,

वेष्टकम् L, वेष्टसारः L - सुरधूपः W .

turpentine from Pinus longifolia धूपाङ्गः L, धूपनागुरु

dark blossomed Convolvulus Turpethum त्रिपुषा L .

turquoise n हरिताश्म n L, हरिताश्मकम् Heat .

turret n शुद्धम्

MBh, Kāv, etc - शिखर, शिखरम्

MBh, Kāv, etc - तत्पम् L, तत्पः

MBh 1.7577 - निर्युहम्,

निर्युहः

(Siddh) MBh, Hariv - मत्तवारणम्

Vās

- लासकम् L.

attached to the turret (of a car) मत्तवारणीय mfn

Bālar

having turrets

सौदक

mfn MBh

a kind of turret

निर्युहम्

(निर्युहः

L often v.l. for

निर्युह

) MBh,

Hariv, R, (ifc f3) a painted t. प्रगीवः, प्रगीवम्

(४) अर्धचोदि) L , प्रगीनक ifc Hear a sort of t.

protecting the access to the gate of the city or fort

हस्तिनखः Śis a t. on the roof of a house वलभि, वलभी

f L a t. protecting the access to the gate of a town

वारिकूटः L upon the t. उपतल्पम् Śis .

turtle n चर २३२५:

MBh, Gaut, Mn, etc - कुम:

VS, TS, etc (ifc f गौ MBh 4.2016) - जलकुलमः L - जलविभवः L

L - कुलि f L, Sch कुलि, २१११५ L - फनगुहः L -

पञ्चाङ्गः L, पञ्चाङ्गः L - भयः L - रूपपृष्ठः L -

स्मरणायत्यतपकः
L .

the king of turtles (supposed to uphold the world)

कुहूपालः W , (who upholds the earth) कुमपति m

उपकुमपति

Subh, कुमराजः L not spotted like a turtle mfn

^{अ२१९:}
 ĀsvGr a t. 'shell' ~~shell~~ ^{अ२१९} (rarely ^{अ२१९}, ^{अ२१९})

L . | .

to resemble a flock of turtles ^{पारावतमालाय} Nom

¹
पारावतमालायत Kād .

tusk n दंतः (cf दंतदण्ड a hog's tusk) - दंतः

RV 2.13.4, 10.87.3, AV, etc, दंतः (g दण्डादि & Pāṇ

3.2.182) Śikṣh, MBh, etc, दाढा, दाढिका L, दंतः -

दाढकः - जाम्भः RV, VS 11.79 (du) 15.15, AV 3.27.1-6 -

राक्षसी L .

an elephant with a large tusk इषादन्तः MBh, R

the root of an elephant's t. करीरिका L, करीरा, करीरी

L the t. of an elephant इक्षिदन्तः ; गजदन्तः VarBrS

79.19 , नागदन्तः MBh, नागदन्तकः Var, Hit , दन्तः MBh,

R, etc , महादन्तः L, राजदन्तः Col , शृङ्ग R, Ka m,

—रदन्तः Hariv, Ragh , रदः Var, Nalōd the t. of an

elephant compared to a flower cup दन्तकोशः Ragh the t. (of

(यु श्री र इ), विषाणः

an elephant or of aboar or of ganesa) विषाणम् (ग यु य च य य)

MBh, Hariv, etc ' t. weaponed ' दन्तायुधः L .

' tusked ' adj देन्तावलः (Pāṇ 5.2.113, 6.3.

118) Mn 7.106, Kull, दान्तिन् MaitrS 2.9.1, दान्त

Tār 10.1.5 — देष्टाल Hariv, R, देष्टिक् ६ प्राह्यादि

देष्टिक्द्रिन् Mn, Yājñ, MBh, etc — (an elephant)

रक्षन्, रक्षिन् m L .

' hard tusked ' (a hog boar) वज्रदन्ता L, वज्रदशनः

large t. पृथुदंष्ट्र MBh ' long t. ' दीर्घदन्तः L ' one

t. ' द्विदन्तः ' L a t. animal शृङ्गिन् m L two

t. द्विदन्तः L .

along with tusks शनिषाण

mfn MBh ' armed with t. '

(a wild boar) रदायुध

L deprived of his t. (said of

an elephant) विदेन्ता

mfn Hariv an elephant with large

t. मृशदेन्ता

W ' having adamantin t. ' वज्ररदः

L having broken t. भृगुविषाणक mfn L, भृगुशृङ्गा mfn

Śak 1.32 (v.1.) ' having curved t. ' चक्रदंष्ट्रः L —

चक्रमुखः L, चक्ररदः L, चक्रदंष्ट्रः L having

eigh t. अपरादंष्ट्र mfn APRāt having 4 t. चक्रदंष्ट्र

mfn AV 11.9.17, MBh, R 5 , (Indra's elephant Airāvata)

चतुर्दन्त mfn L having great t. महादंष्ट्र mfn MBh, R hav-

ing large t. (as an elephant) सुविषाण mfn MBh, (said

of Śiva) महादन्त mfn MBh, Suparn (elephant) having no

t. निदन्त mfn Subh , (as an elephant) निर्विषाण

mfn MBh having sharp t. तीक्ष्णदंष्ट्र mfn Tār 10.1.6, MBh ,

(स-) VarBrS having terrible t. दंष्ट्राकराल mfn MBh 1.

5929, दंष्ट्राकरालवत् mfn R (B) 4.22.29 having the t.

broken मृगदंष्ट्र mfn R having t. विषाणि mfn MBh ,

विषाणवत्

m Hariv having t. and a trunk

दन्तप्रस्थान

mf n R 1.6.24 having t. as long as a pole इषादन्त mf n hav-

ing t. for weapons

दृष्टायुध
इषादन्त

mf n Bhag the part between

the t. शिखः
२९

L, इन्दितादन्तमध्य possessing t. सविषाण

mf n MBh the space between an elephant's t. दन्तमध्यमGal

having t. as weapons (dogs दिष्टायुध mf n R 2.70.23 .

tutanag n कंसः, कंसम्, कंसारिथ n L -

चीनवज्रम् L --- कुल्यम् Mn 7.96, 1.113, 11, Yājñ, etc.

tutelary n उपविष्ठात् .

a tutelary deity उपविदेवः, उपविदेवता, उपविदेवम्

उपविदेवतम्, उपात्मदेवता Heat, सांभ्राग्यदेवता MW ,

(N. of Durgā) भद्रारिका Vet, देवता नित्यानुबद्धा Divyāv,

रक्षा ~~the~~ t. deity of a kingdom राज्याधिक्यदेवता Kād

the t. deity of a town पुरदेवता W the tutelary deity of

a village शान्देवता Can ' tuterlary deity of the Vedā

(N. of Brahmā) वेदाद्यदेवः Pañcar the t. goddess of a

town पूदेव B.P t. god presiding over some particular

spot स्थानदेवता MW .

' Tvashtṛi and his help त्रिष्टावरुनी du Kapishtḥ

46.4, Kāth 30.1, KaitrS 4.8.1, त्रिष्टावरुनी T. 's energy

त्रिष्टुप् RV 3.7.4, BhP 8.11.35 .

twang vb शिञ्ज् cl 2 (Dhātup 24.17) according

to Vop also cl 1,10, शिञ्जत, शिञ्जयत) RV, etc .

to cause to twang (a bow) विस्फूज् caus विस्फूजयति

BhP .

twang n हंकारः

Kād, Bhp 3.17.9, Uttarar, Rājat

5.417, Sāh, हंकारः

Bālar 1.46 & 49, Rājat 5.422,

हंकारः

n pl Rājat 2.99.

हंकारः

Ragh & Gīt(i)fc)

Bhatt .

the twang of a bow

हंकारः

AV 5.21.9, Bbh 13.74.71,

हंकारः

the t. of a bow-string

हंकारः Divyāv ,

हंकारः

MBh,R ,

हंकारः

Śis .

twanged (as a stringed instrument) शृंगार

W.

the mere twanging noise of the bow string शृंगार-
शृंगार-
शृंगार-

IW .

twelfth n द्विदश mf(३) n VS, ŚBr, Mn, MBh etc ,

द्विदश mf(३) n MBh, Bhp, द्विदश mf(३) n MBh .

the twelfth day of the half month द्विदश (sc

तिथि) the t. day of the light half of Śrāvana (a

festival in honour of Vishnu) पवित्रा W the t. day of the

light half of the month Vaitra (sacred to Kāmadova) मदनद्विदश

NW the t. day of the month Mārgaśīrsha मरुयद्विदश

the t. day of the month Śrāvana श्रावणद्विदश the t. (in

later reckoning the 14th) lunar mansion

१५३१

AV

19.7.3, TS 2.4.7, TBr 1, SBr 2, etc the t. part

४५ भागदत्ता

(prob) n VarBrS the t. part of the Hindu year

५१२१

RV , etc th t. sign of the Zodiac

२५-२५५ .

twelve n द्विदशति pl RV, etc - द्विषदक MBh .

consisting of twelve द्विदशति mf (द्वि) n RV, ŚBr,

द्विदशति mf RV, Prāt, ŚāṅkhŚr hundred and t. द्विदशति शतम्

(in comp also 1200 (द्वि f Rājat) the number of t. द्विदशति)

Yājñ the number ' t. ' द्विदशति Ved, Sūryas , द्विदशति Lil

a symbolical expression for the number of t. (in allusion

to the sun in the 12 signs of the zodiac) द्विदशति Hyot,

He t a symbolical N. for the number ' t. ' द्विदशति Hyot

the t. Adityas द्विदशति/द्विदशति (in comp) t. and a half

अपत्य नयादश (हिंसा) pl AitAr, Yājñ 2.165 & 204 t. eyed

अपत्य नया Kālac ' t. handed ' द्विदशान्वर L t. in

each ~~XXXX~~ case आतद्वादशान्वर pl Gut ' the t. named?

द्विदशान्वर L .

~~twelve-fold~~twelve-fold द्वादशधा

ind AV, etc, द्वादशावित्त्वं mfn

śBr - द्वादशिन mfn RV, Prāt, Śākhār, द्वादश

mf(इ)n RV, śBr .

consisting of ~~twelve~~ twelve-thousand द्वादशासहस्र

mf(इ)n Āpār, द्वादशाशतसहस्र mf(इ)n Cat (a sacri-

fice) at which t. -thousand are given as a fee द्वादशाशत

दादण mfn Āpār .

twentieth ad विंशतितम् f(ई) Pān 5.2.56, विंश

f(ई) Mn, Yājñ, Bhṛ, विंशति Yājñ, ~~sch~~ विंशतितम् .

one twentieth विंशतिमः (with भाग) that to win-

ich one t. is added सविंश Jyot to the t. यावद्विंशति

R the t. minus one उनविंश, एकादश the t. part विंशः

(with or without अंश or भाग) Mn, VarBṛC, विंशति:

Heat , विंशतिभागः Gaut, Heat .

twenty n विंशति f RV, etc, विंशति mf n pl, विंशति,

विंश mf (इ) n (is) He t, विंशति, विंशः mf n, pl, etc,

विंशत् He riv — द्विदश mf n pl Pāṇ 4.2.15, ch —

नवः, नवम् Sūryas — हृति f VarBr .

about twenty years old विंशतिवर्षदशाय mf n pl comp —

anied by t. विंशत् mf n BhP, विंश mf (इ) n VarB.1

consisting of 10 parts विंश mf (इ) n ES, etc, विंशत्

(with शत) mf n last in t. years विंशतिवार्षिक

mf ( ) n Ap' 2, etc nearly t. उपविंश mf n (pl) L occur-

ing after t. years विंशतिवारिकम् (इ) n Yājñ of c. kind

विंशतिवारिकम् Car purch. ed with t. विंशतिकम् (इ) n

Pāṇ 5.1.27 ' t. armed ' (N. of Ravana) विंशतिबाहु n In tt

विंशतिभुजः, विंशद्बाहु n R t. finered विंशत्यङ्गुलि

for t. just विंशतिपरिमितम् t. per cent विंशकम् (with शत

Yājñ t. syllabled विंशत्यक्षरम् n under t. पञ्चविंश

n n pl विंशति with t. horses विंशत्याहरीणि .

twenty-eight अष्टाविंशति f vs, sBr, etc, अष्टाविंश

mfn AV 19.8.2 .

consisting of twenty-eight अष्टाविंश mfn V. 19.8.2

consisting of 4 x 7 i. e. t. चत्वारः सप्तकाः इति संख्या

ni t. अष्टाविंशति शत पर t. fol. अष्टाविंशति धा and map .

(in 1901) the twenty-ninth No. ८५५ .

twenty-fifth पञ्चविंश नं (३) n ' --, etc, पञ्चविंशतितम

पञ्चविंशतितम नं (३) n 11th, पञ्चविंशतम 11th 11th .

twenty-fifth and twenty-sixth पञ्चविंश नं (३) n 12th

Gurga, 10 Jot, etc the t. Mahabharata पूर्व भाद्रपद 11th

(v.l. पूर्व भाद्रपद) the t. Mahabharata the letter of 11th

the 11th 11th 11th (containing the 11th) पूर्व भाद्रपद:

(and पूर्वभाद्रपदः f pl MBh, VP, Col) , पूर्वभाद्रपदः

(and पूर्वभाद्रपदाः f pl) L .

twenty-first n एकविंश mf(ई) n TS , ŚBr, etc

एकविंशतितम एकविंशक mf(ई) n TS , ŚBr, etc

Not .

the twenty-first and twenty-second lunar mansions

आषाढा = (common पूर्वषाढा, उत्तराषाढा) .

पञ्चाविंशति = पञ्चाविंशत् = 25, पञ्चाविंशति =

म, पञ्चाविंशति = 25, पञ्चाविंशतिकम् =

तत्त्वम् Sūryas 2 .

पञ्चाविंशति = पञ्चाविंशति = 25, पञ्चाविंशती,

पञ्चाविंशतिकम् = पञ्चाविंशति = 25, पञ्चाविंश

पञ्चाविंशति = पञ्चाविंशति = 25, पञ्चाविंश

पञ्चाविंशतिरात्र = पञ्चाविंशतिरात्र = 25, पञ्चाविंश

पञ्चाविंशतिगण = पञ्चाविंशतिगण = 25, पञ्चाविंश

पञ्चाविंशति = पञ्चाविंशति = 25, पञ्चाविंश

twenty-four चतुर्विंशति ३३ (one plural use only

n १२. १. ४ and ७) १३ १३ .३५, 'etc', चतुर्विंशत्

f (only in compound) — तत्त्वम् Deriv, Ser ७ .३.१.४३.३५

— जिनः Heat १.३.९१९ .

consisting of twenty-four चतुर्विंशतिक in .

twenty-fourth चतुर्विंशतिधा in Heat .

twenty-fourth चतुर्विंशति (इ) in Heat, in Heat

1.37, (1.37) चतुर्विंशतिम 1.37, चतुर्विंशतिम

in Heat .

twenty-fourth of the twenty-fourth चतुर्विंशति in

1.37.4 the t. of the astronomical Yogan शुक्रः

38647

conclusion of twenty-four चतुर्विंशतिरहस्य

mf (ई) n MBh 1.1.102 , R (G) 1.4.147 .

twenty-nine नवविंशति f 73 .

Twenty-one नवविंशः २१ (इ) Br .

Twenty-one एकविंशत् २१, एकविंशति २१, २१, २१,

एकविंशत् २१, २१, एकविंशत् २१, एकविंशति २१, एकविंशति २१

TāndyaBr .

a collection of Twenty-one एकविंशति f TS, ŚBr a

combination of २. एकविंशति f TS, ŚBr combination of २.

twenty-on - 38650 (एकविंशतिव्या in for, (एकविंशतिव्या

mn laitrS .

twentysecon द्वाविंश (इ) in for, in, in ,

द्वाविंशतितम mf (इ) in for, in .

twenty-seven त्रिणव mf n (in comp) ३३३ (in

compound) .

consisting of twenty-seven सप्तविंशति mf n ३३३,

mf n ३३३, सप्तविंशति mf n ३३३, सप्तविंशति mf n

mf n ३३३, सप्तविंशति mf n ३३३ lasting 1. days त्रिणवराज

mf n BHP 10 .

तृणवात्मक
twenty-seven fold सप्तविंश मन Jyo 11, ch

(Garga) .

twentyseventh सप्तविंश मन Br, सप्तविंशक मन r

10Prāt, सप्तविंशतितम मन Kāty'r, ch .

twenty-seven thousand त्रिषप्तसहस्रं २७(इ)न ० .

twenty-six षड्विंशत् २६(इ)न ० षड्विंशति २६

२६, २७, २८ .

consisting of twenty-six षड्विंश २६(इ)न ० ,

२६, २७, २८, षड्विंशक २६ सुलुप, २७, २८, षड्विंशतम

(v. .) २६(इ)न ० the ^{number} २६ ॥ २६ ॥ increased by २. षड्विंश

२६(इ)न ० Jyot plus by २. षड्विंश २६(इ)न ० Jyot .

twenty-sixth षट्त्रिंश $\bar{n}$ (इ) $\bar{n}$ Sūryas, R̄ jat, etc .

twenty-third त्रयोविंश $\bar{n}$ (इ) $\bar{n}$ Vā, etc, V. 12. 12,

त्रयोविंश $\bar{n}$ (इ) $\bar{n}$, त्रयोदशविंशतितम $\bar{n}$ $\bar{n}$.

twentythousand विंशतिसाहस्र nr(श्री)n Briv,1 .

twenty-three त्रयोविंशत् f BhP 12, त्रयोविंशति f

(Pāṇ) VS, ŚBr, KātyŚr, BhP 10 .

consisting of twenty-three (gana) त्रयोविंशतिक nr

BhP 3 t. Taitvas त्रयोविंशतित्वानि n pl BhP 3 .

twenty-two द्वाविंशति f ŚBr, MBh, etc (in arithm)

२ पञ्चति f.

consisting of twenty-two द्वाविंश म(इ)न .

twenty-two fold द्वाविंशतिधा ind ŚBr .

twice द्विः

ind (Pāṇ 2.4.18) KV, etc, द्वेधा

ind Br, MBh, etc .

one who performs the Pāṇyana twice द्वे पारियायिके म् (ई)

Pāṇ 2.4.20, Vārt 2, Pat ' striking t. i.e with turks and

teeth ' n elephant) द्विह्न m L t. as large as

द्विगुण mfn (abl) Yājñ 2.4, (comp) Mn 8.59 t. as

much as द्विगुण mfn (abl) Yājñ 2.4, (comp) Mn 8.59

t. born द्विज mfn & t. born again (one of the first

three classes) तृतीयः

I ' t. coming ' (the ceremony)

of the second entrance of the bride into her husband's house

after a visit to that of her father) द्विरागमनम् I

t. containing the word agni द्वाग्नि अग्नि Aiter t. cont-

aining (the word) yaja द्वियजो अग्नि t. or three times

द्वित्विः ind Jatakar t. or thrice or four times

द्वित्विचतुरम् ind Das t. said द्विरुत्त अग्नि Virat .

to become twice or thir द्वापुर्कीय Non द्वापुर्कीयति

twice-born द्विजा mf n RV, द्विजाति mf n .

the being twice-born द्विजत्वम् belonging to the t.

॥ द्विजात mf n Mn 3.374 ' chief of the t. ' (a Brāhman)

द्विजेश्वरः consisting of the t. ॥ द्विजात mf n Mn 3.374

' first of the t. ' (a Brāhman) द्विजाति मुख्य Mn 3.383

' a mere t. ' (a Brāhman etc only by name) द्विजबन्धु

m L relating to the t. i.e. to the first . castes द्विजातीय

mf n t. classes द्विजायणी L .

twing n पल्लव; पल्लवम् ifc f) Hh, H̄v, etc - विरपः

विरपम् (g ३५५ चोदि) Hh, H̄v, etc - पशो विरपम् Hh

- याध . m (L) f (also यथा) Hhiv, H̄v (sweared

with time for catching birds) शिलाका H̄v, etc

वेलशः RV, AV, BhP - वया RV .

consisting of young twings पल्लव मय mf (इ) n cu t-

ing t. काण्डलाव mfn Comm on Pan 3.2.1.3.12 Forest twing

वनकाष्ठिका Panc t ' t. eater ' (a deer) पल्लवाकः

L ' t. goldar ' (a branch) यह वृक्ष; L a t. of a

particular thorn tree यह वृक्ष Shady Br, Gobh .

' black twigged ' यह वृक्ष m Gal .

twilight (esp evening twilight personified as a

manifestation or daughter of Brahṁā and as the consort of

Śiva, of the Sun, of Kālā, of Pulastya of Pushan etc)

संध्यā ICh, R, Pur, etc, संध्यāशु . n W, संधि- n (except-

ionally f) VS, etc, संध्यā - विकालः ApŚr, ICh, etc ,

उषसः
विकालकः, द्विभातम् x - उषसी L - (n Un 4.253, L -

विशादि ^m L - ब्रह्मभूति f L - उपध्वान्तम् the time

when the Pitris are abroad) पितृसु, पितृप्रसु f L - शिवसी

about twilight उपसंध्यम् ind Sis 9.5 belonging to

संध्यामय

t. time संध्योक्कालिक mfn Vas, Sch consistin of t. ८

mf(ई) n Hcar early t. बालसंध्य I evening t. गोपवेश समयः

VarBrG 24.35 , सायंसंध्य RTL 407 , संध्य Br,

GrGrS, IBh, etc every t. अनुसंध्यम् ind having morning and

an evening . द्विसंध्य mfn Susr having the colour of

t, संध्याराग mfn having the morning and evening t. for

shoulders संध्योश mfn IBh the latter i.e. the evening t.

पश्चिमा

morning ad evening t. द्विसंध्यम् Kāv

mornir t. संध्या Br, GrSrs, ICh, etc, प्रकाशीभावः

Kir, पातसंध्या Pur performing long rites at the diff-

erent twilights दीप्ति संध्य mfn the period of t. संधि वेला

GrSrs, Mn relating to the evening t. साध्य mfn Kāv,

Kathās relating to the morning t. साध्य mfn NW the

state of t. संध्यात्वम् Das t. mountain संध्याचलः

Kālp t. period संध्या समयः Hit, Vās t. rain cloud संध्यापयो

Sak, संध्याभ्रम् Kāv, BhP, Pañcat ' t. ray ' (t.) संध्याशु

m W t. time संध्याकालः R, VarB, S, Hit

U. 13. 13. 13. 13. 13.

Cāṇ .

to resemble twilight संध्याय Nom संध्यायत

Kād .

twin adj यम MBh — यम f(य/ or इ) RV,

etc — यम. RV, etc — यमल f(य/) Susr — यमलकः L

— यमल RV, AV, Kāth — यमल L .

being a twin यमय (?) RV .

twin-born adj यमज

MBh, H₁v, etc, यमजात्

यमजात् R - यम f(या or इ) RV, etc - यमजात्

L .

twin-brother भ्राता भ्राता

m n HParis .

twine vb परिविद् परिवन्दति

38667

to twine round प्रवृ . caus प्रवृयाति ApŚr,

MonGr , प्रवृण्य P , कुन्य cl 9 कुधाति Dhātup

31.42 .

a single thread of a twine शुद्धः

TS 7, Mricch,

Kum, Ragh a strand of a t. शुद्धः

TS 7, Mricch, Kum,

Ragh .

twined round

परिवृत

AV .

twinkle vb मील cl 1 (Dhātup 15.10) मीलति

(rarely मीलते) Hariv, Kāv, Pur, व्यामील (only ind

p. व्यामील्य Amar — स्फुर cl 6 (Dhātup 28.95) स्फुरति

(m c also स्फुरते) MaitrUp, R, etc, संस्फुर संस्फुरते

MaitrUp — दमील cl 1 दमीलति Dhātup 15.13, दमील

cl 1 दमीलति Dhātup 15.12 .

$\frac{1}{30}$ of an eyes twinkle तयः W .

twinkled adj निमालत काव, सुस्र .

' twinkler ' (lightning) निमेषकृत् f L .

not twinkling निनिमेष mfn Satr t. exceedingly

३यादिमामर mfn TBr t. motion of eyelids ३ निमेष R,

MBh .

twinkling n निमेषणम् Bhp, निमेषः TS, Mn,

Yājñ, MBh, etc - निमिषः - स्फुरणम् Megh, Mālatīm - निमि

m Bhp 9.24.64 - प्रमालम् W.

causing twinkling निमेषणम् m(इ) n Suśr in half a

t. of the eyes निमेषाधीति ind Ragh in the t. of an eye

निपातन
पक्ष्मणा ५ MBh the 60th of a t. लवः Dh, Kāv, etc

t. of the eye प्रक्षिनिमेषः Suśr, निमिषः f, निमेषकः,

विनिमेषः, विनिमेषणम् Kir, प्रक्षमात्रम् L, क्षाणिः

Nal, Śak, Ragh, etc .

(in gram) a twin-letter (the consonant interposed

and generally understood , but not written in practice,

between a nasal immediately preceded by one of the four oth

consonants in each class) यहः Prāt, Pat on Pāṇ 1.1.

by repeatedly twinning round पुनरा-यम ind AitBr

t. round यम-यम ind P AitBr 5.15.10 .

twins यमजा m du MBh, Hariv, यमजाता, यमजातका

m du R - यमजा m du HParís, यमजा Suśr, यमजा

m du युगलजानमाना m du HParís, L - मिथुनम् .

belonging to twins यमय (?) mfn RV the birth

of t. यमलोद्वः V rBrS bringing forth t. यमलसू f

Heat , यमिनी AV bringing fourth t. यमसू f

RV, VS, etc one who is the mother of t. यमापत्या Ka. has

t. of different sex यमा॥ मिथुना॥ .

having twirled . याम॥, याम-य॥ ind p MBh .

twist vb सृज् सृजत TS, AV, ŚBr, ŚrS .

to twist off वृज् cl 1,7 वजति, वृजति

cl 2 वृत् (Ved and BhP also वजति, वृज्) RV, TBr to

t. round स्वज्, स्वज् cl 1 (Dhātup 23.7) स्वजत (rarely

स्वजाति) MBh, Kāv, tc § , वष cl 1 (Dhātup 8.2)

वषत Sāh , परिविदे परिविन्दति to t. threads कृत्

cl 7 वृषति AV, TS 2, ŚBr 3, MaitrS TāṇḍyaBr (Nir

3.21) to t. through उद्वृ उद्वृ ŚBr, KātyŚr to

t. together जारिलाय Nom जारिलयात Prasang 8.4,

जारिलाय W to t. upwards उद्वेष्ट उद्वेष्टत MBh .

to be twisted (as a rope) जालव pass जालवरात

Hit , वृज pass वृजयत RV, etc .

furnished with a twist of leather straps

11341421

mfn RV 6.5b.9

a t. of hair on a horse's neck

देवभाषा

m Śis 5.4, Sch

a t. of straw

अलः

TS, ŚBr, KātyŚr, Mn, etc

अलः

Comm on KātyŚr with twists of hair on their

necks

देवभाषा

mfn Vās .

' twisted ' (anything (as wollen cloth) curled or

twisted) कुरीकृतम् MBh 2.1847 - पालि ४ Prāt,

ŚāṅkhŚr, Pat - (as a rope) वक्षित Kathās - पातवद्ध

Mālatīm 3. $\frac{0}{1}$ - वक् f(अ) AV, etc - वृत्त .

anything (as woolen cloth) twisted कुरीकृतम् MBh

2.1847 the being t. together जाटलीभावः Suśr 2.6.1 having

the neck t. विगीव RV having a t. tail कवयुग्म

f(इ) Pāṇ 4.1.55, Vārtt 2 a partic method of fighting (by

which a sword is t. out of a person's hands) बाहुनिः सृतम्

Hariv t. from th left to the right दक्षिणावृत्त Ap t.

grass रराटया ŚāṅkhBr, ŚrS, रराटया t. hair (of

ascetic & Śiva) जूरः Mālatīm, Rājat 4.1& (ifc f, ग)

151 , (ascetic & Śiva) यूरकम् L, यूरकम् Gosh, Sch,

-याया L, जरा t. out of Muñja grass भाजिवान

ĀpŚr, भाजा, t. out of Muñja grass मुजाविवान f(ग)

ŚBr t. out of ropes रयूत f(ग) KātyŚr t. round, भास्तिप

I Bh, Kathās, Raghetc , विवृत, परिवित AV a t. stripe

१.
पाणि ३१ Heat, Suśr t. together (the hair) जाटिल

f(३१) Bhp 3.33.14 t. with the hands (as a rope) पाणि स ग्य

Pāṇ 3.1.24, Vārtt 1, Pat .

twisting adj सज

Pāṇ 8.2.36, Sch .

twisting (a rope) n वतनम् L, विवानम् śrs .

the act of twisting through उद्धनम् Comm on KātyŚr

2.7.2 the t. of ropes रज्जुवतनम् Jātakam t. the

arms बाहुभङ्गि f MW .

twitch vb २५-२ cl 1 (Dhātup 2.13) २५-२८

(rarely २५-२८) ĪrGr, Car, MBh, etc (as the ner-

ves of the arms) २५२ cl 6 (Dhātup 28.95) २५२८

(m c also २५२८) Śak, Kauś, MBh, etc .

twitch n २५१२८१५ Kālid, Bhartr̥ .

twitching n २५-२८१५ ĀsvGr, Mṛicch, etc .

a twitching o any particular part of the hide of a cow

(as on being touched etc) ५११ २५१२८१५ W .

twitter vb अभिवृत्त R (as birds) अवृत्त Ā .

the twittering of birds अवृत्त Kathās to fill

with t. कुरिकुरीक Hear .

two द्वि du, द्वि mfn VarBrS 13.3, द्व RV,

etc, द्वितीय mfn Ragh 8.89 .

not two मध्य mfn .

३५त्यासम्

always overleaping two days अहोरात्र्यसम्, अहम -

ind Pāṇ 3.4.57, Kās breaking in t. द्व्याक्रिया Hcar 2.33

broken in t. द्व्याकृत mfn Balar 4.53 by t. द्वेदम्, द्वेद,

द्वेद ind changing into t. द्व्याकारम् ind ĀsvŚr con-

sisting of t. द्वितीय mfn BhP, Pāṇ 5.2.42 , pl (द्वितीय)

or द्वि याः Pāṇ 1.1.3, Kās) , द्वि mfn Lāṭy,

Suśr t. headed द्विशिरस् (Pāṇc) and द्विशिरस्क (Var) mfn

द्विशिषि, द्विशिषक mfn L , द्विमुच mfn (इ) n Pāṇ 5.

4.115, द्विमुचन mfn Pāṇ 6.2.197 ' t. horned ' द्विशिङ्ग

L consisting of t. hundred द्विशत mf(इ) n Mn 8.257

consisting of t. Pādas द्विपद mfn RV, ŚBr, द्विपद

mf(३१) n VS, ŚBr, etc consisting of t. thousand द्विषाहस

mf(इ) n TS containing a half for its third i.e t. and a

half अप्यतृतीय containing t. hundred द्विशत mf(इ) n

Mn 8.257 division into t. ॥ भव्यम् ६ ब्राह्मणादि during

t. days ^{१५} ३१८७ ind Gaut falling on t. days ३१८७

mf(३५) n Jain, Comm forming t. rows ३१८७ mf(३५) n TS 'hav-

ing t. rephas in its name (bhamara) १८२८ Var,

Kāv, etc, ३१८७ L having t. senses (touch and taste) ३१८७

mf n L in the manner of a crow's eye (said of a word which

follows t. rules) काकादि-यायन, काकादि-यायात्, १

ind Comm on Lāṭy on Mn 483, etc Comm on Maish 1.11 in t.

३१८७ ind १९८९७ ind AV 3.6.6 in t. numbers (sing

& plus) १
~~plus~~ ५१: loc Gr, L in t. ways ११ ind AitBr,

KātyŚr, Hariv making into t. ११ Dhātup, W making t.

of anything ११ mf( )n W a measure of t. krośas ११

११ not acknowledging t. principles ११ mfn W

not yet t. years old ३, ११ mfn Mn 5.68 the number t.

११ m Pañcar, ३१, ३१ m du VarBrS, Sūryas

३१ n the numeral t. ११ Sūryas (symbolical

expression for) the number t. ११, (a symbolic N.

of) यक्षः (ifc f₂ or इ) Var, Heat , दक्षः

Sūryas 1, नत m MW 102, i.e. t. percent दिग्गन् शताम्

a period of t. days दक्षः ŚBr, Lāty, etc a period of

t. nights with the intermediate day शाम् ; L proceeding

from a compound affection of t. humours द्विद्विम् mfn Car

produced by t. short vowels (as a vowel accented with a

Svarita) उभयताद्वयम् mfn VPrāt produced in t. days

व्यह mfn A relating to a stanza consisting of t.

Pādas १५२ mfn ŚāṅkhBr separation into t. parts १५२

Lāṭy, Mn, Bh, etc splitting in t. द्वयाक्रिया Mear 2.33 a sta-

nza consisting of t. Pādas १२५२१ TS, ŚBr, RPrāt the state

of having t. heads उभयतः शीघ्रत्वम् MaitrS 3 telling anything

in t. ways द्विराति f W t. and a half अथैतत्ताय mf( ) n pl

ĀsvŚr, AitĀr t. and half feet long अर्धमात्र mf( ) n t.

and t. द्वे mfn du RV 10.59.9 the t. Āsvins द्वौ

~~xxx~~ m du L t. by t. द्वे ind MBh, R, etc t. days

द्वे (only loc द्वौ) Vop t. edged उभयतः

mfn ŚBr 6, TāṇḍyaBr, Lāṭy the t. eyes द्वि Naish ' t.

faced ' (s pregnant female) उभयमुख mf(ई) n BhavP

' the t. feet of Durga ' (N. of a bathing place) द्वीपाद-^{द्वयम्}

Cat t. fingers broad द्य १/२ ल mfn t. garments वनयुगलम्

Pāncat t. headed उभयतःशीर्षिन् mf(शीर्षी) n VS 4.19 ,

(a pregnant female) उभयशिरस mfn Heat the t. humped

camel द्विपृष्ठः I t. hundred द्विषष्टि Aryabh,

द्विषष्टि Pāṇ 5.3.47, Vārtt , शतद्वयम् VarBrS, शतद्वयो

Rājat the t. hundredth द्विशत mf(ई) n MBh, द्विशततम

mf(ई)n Hariv , द्विशत ' t. hundred together with a

half i.e. 250 द्विशतसाव्य t. leaved द्विपु mf(ई)n ,

विपु ApBr, Sch (prob w.r for द्विपु) , (a kind

of bulbous plant) द्विपुताकर L t. legged द्विचरण

Sāntiś , उभयापद mf n JainUp , द्विप्रति ४ mf n Br

t. months मासद्वयम् t. multiplied by thirty three

द्विचयस्त्रिंशत् f Lāty t. multiplied by twentyfive द्विपञ्चविंशे

n du AitBr t. or four द्विचत्वारि n pl RānatUp t.

organs of sense द्वौन्द्रियम् t. or three द्वित mfn pl Kāv

etc the t. other collectively द्वयम् W t. Pādas

॥ द्वयः Vait t. pieces of brihatī बृहती द्वयम् t.

sided hall facing north and east द्वोऽरव्यम् VarBrS 53.

39 & 41 the t. states of life (viz happiness and misery)

द्वयम् t. things द्वयम् Yājñ, MBh, Kāv, etc (ifc

द्वयम् R 1.29.14) t. thousand द्विसहस्रम् mf(द्वि)n

MārkP , द्विसहस्रम् Pāṇ 6.3.47, Vārtt, Pat t. thousand

fruits फलासहस्र n du IT t. thousand one hundred and

eightyseven elephants and as many cars, 6561 horses, and

10935 foot ३५ नीलकण्ठी t. wheeled उभयतश्चक्र mfn AitBr 5.33.

4 a t. year old cow द्विचत्वारिंश (Pāṇ 3.2.64, 6.4.132)

Kās, VS, TS a t. year old steer द्विचत्वारिंश (Pāṇ 3.2.64, 6.

4.132 , Kās) VS, TS t. years old द्विसप्तति mfn 5.1.36,

Sch .

to be accomplished in two days द्वौ दिनौ mfn to

become divided into t. parts द्वौधा भू IBh, Mariv, Kāv .

twofold adi द्वैध f(इ) Pān 5.3.45 , Vārtt 1,

Pat , द्विधा ind RV, Mn, Bh, etc , द्विधाकार Pāne ,

द्विगुण ŚBr, ŚrS, etc , द्विक Lāty, Suār, द्विविध

SānchŚr, Mn, Suār, etc , द्वित्वजन Mn , द्विरूप VS,

TS, 'De, Daś , द्वितय BhP, Pān 5.2.42, pl (द्वितये, द्वितया

1.1.33, Kās) , द्विपादक, द्वय f(इ) RV, AV, Br, Bh, etc

(द्वये m pl Śi' 3.57) , द्वक du RV 10.59.

9 - यमक Bh .

admitting a twofold Sandhi द्विसंधि RPrāt, द्विसंधि

करणीम्

Pāṇ 3.3.106, īś made t. द्वैधकृत W making t. द्विधा ।

L of t. nature द्विजातीय t. character द्वैविध्यम् IEh,

Suśr, etc a t. form द्वैधम् Lāty, M̄n, IEh etc, द्वैविध्यम्

IEh, Suśr, etc, द्वयम् RV1.147.2, etc the t. science

(i. g. religious knowledge and acquaintance with worldly

affairs, H.V.) उभयविद्या a t. state द्वैधम् Lāty,

M̄n, IEh, etc, द्वैविध्यम् IEh, Suśr, etc t. way of express-

ion द्विरुक्ति f t. way of spelling a word द्विरुक्ति

to make twofold द्विगुणीकृतं Śis, Īad .

tying adj बन्धन f (इ) RV, etc - मू Pān

6.4.20, Sch .

tying securely (with knots) सत्यग्रन्थिन् Pān, Dr .

wishing to tie up (as the hair) कुरुत्सु W .

tying n बन्धनम् In, 12n, etc , बन्धः 12V, etc

, निबन्धः R , निबन्धनम् In, 12n, etc , ग्रथनम् Kyāya ,

sch , ग्रन्थः L , ग्रथना Bālar 6.--⁴⁸₄₉ , नाहः L —

आलानम् L — आवेष्टनम् — समनम् L — संसक्ति

f W , संकोचः L — (the act of) (as to the sacri-

ficial post) नियोजनम् SBr — मू mf n L —

शान्थनम् (only L) , शान्थः (only L) , शथनम् (only

L) .

the act of tying firmly संनिबन्धनम् W a place for

t. on elephant चारि f Vās, Śis, चारी t. chain

पुनर्वन्धयोगः ^{Map t. a knot} ग्रन्थिबन्धनम् ^{t. a series}

गुम्फः L t. on आबन्धनम् R, कलना 'is

3.582, आमोक्तः T आमोचनम् R, आमोक्षणम् R

t. round परिवन्धनम् L, आबन्धनम् R, परिवेष्टना

gāh, आग्रथनम् ^{Ragh t. to} नियोगः, आमोक्षणम्

R t. together संनिबन्धः ^W, संनहनम् ^{Hir, Ā'vGr,}

संग्रथनम् ^{Rid}, (as chapter of a book) ग्रन्थनम्

ग्रन्थना t. together etc संग्रन्थनम् t. together

उद्घोषनम्, उद्घोषः Car t. together the names of

the bride and bride room at the marriage ceremony ग्रन्थिवन्धनम्

W t. संग्रहः 100, 2, 7, 10, संग्रहमन्त्रं विर, 10,

(the pair) संग्रहः 100, संग्रहः 100 . 10. 10 ,

परिवेष्टना Sāh .

a kind of tyranites. प्रत्याध्यानम् Suśr .

tyranitis अलसः. Shpr (- अलसक) .

tympany रवपुरः L .

type I लिखः बिबन् (10 f आ) , , ,

10 f et — तन्त्रम् 10. 12, Tāṇḍya 3.10.1, L. , , ,

etc .

corresponding to a type सतन्त्र in later .

of birth (as investiture, a mark of the twice born)

उत्पत्तिव्यञ्जकः .

तृतीयः : दृष्टान्तः MBh, R, etc .

3 मुद्राक्षरम् .

Typha angustifolia गुन्द्रा - शरी -

शिवि - इट्टुलेराभमूलकः .

typical adj प्रथमच्छद RV .

to be the first तन्नेन अथवा अथवा अथवा .

t. performance प्रकरण अथ .

typical अथ उपद्रविन .

tyranny n परिपुनः , प्रभविष्णुता II - राजद्रोहः

W .

tyrant adj इरिन् - उपद्रविन्

II .

ubiquitous adj विवर्ण f(विवर्णी) RV, etc .

ubiquity n (as a divine attribute) व्याप्ति f W .

not pronounced with the Udāṭṭa accent अनुदात्त

mfn

Udāṭṭa-like उदात्तमय VPrāt .

together with Udayana

सोदयन

mfn Kathās .

udder n स्तनः (or स्तनम् ^{चोदि} g अधः ~~अधः~~ ifc f आ

or ई) RV, etc — पयोधर (ifc f आ) MBh, Kāv,

etc — पयोधः Gal — उधन्, ऊधन् n MaitrS

1.3.26 — आपीनम् Ragh — बर्जहः RV .

udders वक्षणा .

being in the udder (as milk) औधस mfn BhP

coming from the u. ऊधस्य mf(आ)n contained in

the u. ऊधन्य mfn MaitrS, Kāth _____ (as milk)

औधस mfn BhP enjoying the u. स्तनाभुज् mfn

RV having a full u. समदूधनी RV — (a cow) +++++

घटोदनी Ragh 2.49 having a large u. व्यूधनी

TāṇḍyaBr having an exceedingly large u. अत्यूधनी

Pāṇ Sch having an u. स्तानिन् mfn MaitrS having

beautiful u. सुपयोधरा Heat having no u. अस्तना

MaitrS the milk in an u. पक्व mf(आ)n (with पयस्)

nourishing with u. स्तनाभुज mfn MW the u. of a cow

बाणः L the u. of an any female ऊर्ध्वस् n RV,

AV, ŚBr, MBh, etc (a cow) who carries the beverage

Kīlāla in her u. कीलालोदनी AV 12.1.59 .

(Aditi) having 4 udders चतुर्भुदनी Kāth 30.4

having 2 u. द्विस्तनी, द्विस्तना ŚBr, KātyŚr, Comm .

to become an udder पयोधरी भू, पयोधरीभनति

Ragh | .

udderless n अनुधस् f RV 10.115.1 .

one who accompanies the song of the Ud-gātri

उपगात्र m TS, ŚBr, AitBr the office of the U. priest

औद्गात्रम् Paṇ 5.1.129

a cluster of udumbara fruits

शालालुगलसः

Hit,

शालालुगलसः

ĀpGr,

उदुम्बरफलसमूहः

(Sch)

a kind of u.

केल्टम्

NPr,

केमुकम्

made of the wood of the u. tree

औदुम्बर

mf(ई)n

AV, ŚBr, Mn 2.45 Yājñ, MBh, etc a species of dark u.

इवाङ्गनामन्

m L

an u. wood

औदुम्बरम्

KātyŚr .

ugliness n कुरूपता, कुरूपत्वम् — विरूपता

MBh, R — अकुरूपता, अकुरूपत्वम् Kathās —

वैरूप्यम् MBh, Hariv, Yājñ, etc — आरूप्यम्

Maṇavy — असौन्दर्यम् — वैकृत्यम् Sadukt

— हलम् R — आलवव्यम् .

ugliness of the nails

कौञ्जरूप्यम् W .

ugly adj कुरूप Pañcat, Kathās, कुरूपिन् —

विरूप f(आ) ChUp, MBh, etc — विरूपक

f(इका) Vet — अरूप f(आ) R —

अरूपवत् — अशुभदर्शि R 3.1.21 —

निःशीक MBh — (esp a woman) दुर्भग

AV 10.1.10, MBh, Hariv, etc — (as a face) विकृत

MBh — निराकृति MarkP — कदाकार L —

निष्कान्त Kathās — कुदृश्य — अभव्य

R _____ अशीर f(आ) RV, अशील AV, ŚBr,

AitBr _____ दन्तुर Kād 5.1047 (दन्तुरता abstr)

_____ (N. of a man) विरूपकः Daś .

having an ugly body दुष्टं AV 4.7.3 making u.

कान्तिहर W not u. अननर्ग Tār .

ugly-faced adj दुर्मुख f(ई) MBh, R, etc

विकृतवदन W — विकृतजन Kathās ' — '

अनास .

ugly-jawed adj दुहिन f(उ, ऊ) RV, TĀr .

ugly-nosed adj कुत्रासः N/A

the son of an Ugra and a Kshatriyā (who lives as

a conjurer or necromancer) वेगः L .

(in ritual) accompanied by Ukthas

उत्थिन् mfn RV.

VS, AitBr .

the beginning of an Uktha recitation

उक्थमुत्थम्

AitBr, AitĀr, ŚāṅkhBr connected with an U.

उत्थवत्

mfn AitBr with the U.

सौतथ्य

mfn TāṇḍBr, सौतथ्यक

mfn ŚBr .

an Ukthya in a Sāman

सामामन्तरुक्थ्यः ŚāṅkhŚr

with the U.

सौतथ्य

mfn TāṇḍBr .

abiding in the Ulapa grass

उलप्य ^{mfn} / belonging

to the U. grass

उलप्य mfn .

ulcer n श्रवः (exceptionally श्रवम्) Mn, MBh, etc

___ शरीरव्रणः L ___ पाक्: Susr ___ उत्साङ्गिन्

m L .

a bodily ulcer

शरीरव्रणः Susr the bottom or

deep part of an u. उत्सङ्गः Suśr a kind of u. in

the mouth सर्वसारः Suśr, Bhpr a kind of u. on the

eye lids पोथकि f पोथकी Suśr the matter formed

in an u. सारः, सारम् (1fc f आ) MW a red

u. स्तम्भितिका ŚārngS an u. attended with much pain

and heat विहृता Suśr u. between the toes अतसः

Suśr an u. on the foot पादस्फोटः L .

ulcerated ^{aj}_{aj} अजित R, Suśr, Kathās, etc

अजित Suśr, Bhartr, Hcat .

becoming ulcerated अजित Hcat .

a part liable to ulcerate (as skin flesh etc)

अजितवस्तु ⁿ_W .

ulceration of the scrotum

शुष्कगन्धर्व

f Suśr .

ulcerous adj

अन्तःपूय .

ulterior adj पर f(आ) RV, etc .

ultimate adj अन्तिम — चरम f(आ)

(in comp Pāṇ 2.1.58) RV 7.59.3, 8.20.14, TS 1.5, BhP,

etc .

(math) the product added to the ultimate term

अग्रान्तः, अग्रान्ताम्

Col .

'Umā's companion' (N. of Siva) उमासहायः

U. husband (N. of Siva) उमानाथः, उमापति

m Tār, MBh, Kathās, etc ' U. lord ' (N. of Siva) उमेशः

U. loved one ' (N. of Siva) उमाकान्तः MBh 13 .

umbilical adj नाभ्य BhP .

the umbilical cord गर्भनाडी Susr 3.10.6,

गर्भनाभेनाडी Susr 3.2.28 — गर्भनाडीप्रबन्धः

अमरा L — अमला L u. hernia

नाभिवर्धनम् L an u. vein आप्यायनी MarkP .

umbrageous adj छायावत् R 2.94.10, 7.54.11

विपुलच्छाय MW .

an umbrageous tree छायातरु m Megh 1, Sak 4.11

Sch छायाद्रुमः Sak 4.11 छायावृक्षः Npr .

umbrella n छत्रम् Cāṇ — वर्षत्रम् R,

वर्षत्राणम् L — वारित्रा L — जलत्रा L

आतपत्रम् — उत्कूटः L — सारङ्गः

only L _____ गोत्रम् L _____ स्वर्परः L _____

स्वपरिका Gal _____ वस्त्रकुट्टिमम् L _____

मूध्वकर्णी, मूध्वकर्परी, मूध्वस्तोत्रम् L _____

प्रोत्सादनम् L _____ (what is held together) साधुतम्

W _____ (keeping off the water) u (esp one without a

stick) कानारी L .

forming an umbrella (as the branches of a tree)

आसपत्रायित mfn BhP having a white u.

स्वेतच्छत्र mfn MW, स्वेतच्छत्रिन् mfn ĀpŚr _____

सितच्छत्रितः MW having only one royal u.

पुष्पातपत्र mfn Vikr — पुष्पातपत्र mfn BhP,

Heat, etc having the lotus ^o hfr an u. (said of the autu-

mn) पुष्परीकातपत्रम् Ragh ^{hold} having the (royal) u.

धृतातपत्र mfn Bcar (heat-protector) a large

u. (of leaves of silk) आतपत्रम् MBh, etc

आतपत्रा (ifc) Megh, Kathās representing a

white u. सितच्छत्रित mfn Naish the ring on an u.

चक्रकः Subh a shabby u. उन्नपाशः a sort of u.

भ्रमत्कुटि f L भ्रमकुटी sal a sort of

u. for the head made of leaves पत्राभिरावृता L to

resemble a white u. श्वेतातपत्राय Nom श्वेतातपत्रावृता

Kād श्वेतच्छत्राय Nom Vcar to resemble a ye-

llow u. पाण्डुच्छत्र Nom पाण्डुच्छत्राति Prasannar

turned into a white u. सितच्छत्रित mfn Naish ' u.-

clustered (Scirpus Kysoor) उन्नगुच्छः L an u.

(adorned) with jewels रत्नच्छत्रम् Pañcar an u. ^{that}

protects from cold (or rain) and heat (sunshine)

शीतातपत्रम् VarBrS a white u. सितच्छत्रम् L

सितोष्णवारणम् MW फुटोरजम् L

श्वेतातपत्रम् Vās ध्वेतच्छत्रम् BhP

(emblem of royalty) सितातपत्रम् Sinhās, सितातपनारणम्

Ragh नृपचिह्नम् Gal नृपलक्ष्मन् n L

without u. निरातपत्र mfn Hear .

umpire n प्रमाणपुरुषः Hit ____ (N. of Śiva)

मध्यस्थः Śivag ____ व्यवहर्तृ m Yājñ Sch ____

प्राक्षिकः MBh, R, Mālav ____ (?) मर्यादः AV 5.1.8

____ स्थेयः Rājat, Hit ____ शहः L शष्ठ mfn L.

having thee as an umpire त्वद्विनायन mfn TS 1

made an u. स्थेयीकृत mfn Kathās supreme u.

अधिकाल्पिन् mfn .

' un- ' adj नष्ट (in comp) .

unabated adj अनिष्ट RV 10.116.6 .

having unabated power अनिष्टतविधि RV .

(to)
unable | adj अशक्त Mn, MBh, etc — अनीत्रि।

— अनीश्वर f(आ) — अप्रभु RV 9.73.9,

AitBr, etc — असमर्थ f(आ) (inf dat, loc or

in comp) — अशक्तुवत् Mricch, अशक्तुवान्

Bhatt — अक्ल्प f(आ) (loc or inf or in comp)

— अपयामि — असहत् f(अन्ती) (inf)

Hariv — अनलम् inf Śis — कलुष

f(आ) (ifc) Ragh 5.64 .

to be unable to equal अनुमा RV quite u. (to)

अप्रसाहिष्णु Śis 1.54 u. to go अगम .

having the unaccented tone or Anudatta निहतत्वम्

TPrāt to speak with the u. tone i.e with the Anudatta

निहन् , निहन्ति R, Prāt, ĀsvŚr the tone occur-

ing in a series of u. syllables following a Svarita

प्रचयस्वरः RPrāt प्राचितस्वरः Śiksh, प्रचयः TPrāt .

unaccentuated adj अस्वरक Pat .

not unaccentuated अनियत RPrāt .

unacceptable adj अनादेय — अप्रतिग्राह्य

— अमत .

having an unacceptable second sense अमतपदार्थ

Kpr, Sāh .

unaccompanied ⁿⁱ adj निरन्वय Bhatt .

unaccomplished adj असिद्ध — असंपन्न BhP,

KaushBr — अनितृप्त — असमाप्त —

अनुत्पन्न — अप्रातिपन्न — अनुपपन्न

— असंस्थित AV 6.50.2, ŚBr, AitBr — असमृद्ध

ŚBr, R 2.92.16 — अव्युत्पन्न BhP, etc —

विकृत RV 2.33.6 .

having one's object unaccomplished

अकृतार्थ

the passing by of an action u.

क्रियातिपत्ते

Pāṇ 3.3.

139 .

unaccused

adj

निराक्रोश

W .

unachieved adj विसंस्थित ŚrS .

unacquainted(with) adj अपरिचित — अनाभिज्ञ

Comm on Mn 2.125 — असंस्तव Śak (v.1) असंस्तुत

Vātsy, Śak, Kir, Kād — असंसृष्ट MBh 12.3841 .

unacquainted with the Śāstras अनाभिगतशास्त्र .

unactionable adj

अव्यवहार्य L .

unadorned adj

अशूष Bhatt अशूषित —

अलङ्कारहीन

— अमण्डित

— अपरिष्कृत

— असंस्कृत

Pāncat .

having unadorned curls

असंस्कृतलङ्घिन् Kād .

unadulterated adj

असंरुष्ट .

unadvantageous adj

अहित ऽBr, KātyŚr, Mn 3.20

etc .

unaffected adj अभ्रानिहत (as style) सात्त्विक

f(ई) Sāh .

unaffected with desire अक्रामहत ŚBr 14 .

unafflicted adj अपरिहृत RV .

unagitated adj

अदोष — अलोल .

unallied with adj

विसन्धि Kām .

unallowed adj अलोक्य f(आ) 'SBr, Mn 2.161 .

unalterable adj अक्षर — सिद्ध Pat —

(as the mind or a res^dolution) अहार्य MBh 5.953,

Kum 5.8, Daś, etc — अमिनतिन् m MBh —

अमिनती (Ved) RV 4.56.2 .

unalterably n प्रकृति ibc and प्रकृत्या ind Prāt,

ŚrŚ, Mn, etc — एकरूपतः ind .

unaltered adj अभिन्न — प्रकृतिस्थ Wājñ

Kāv, Var, Śr (also प्रकृतिस्थित Var) प्रकृतिष्ठ Car .

of unaltered colour अमीतवर्ण f(आ) RV 4.51.9

the u. condition of anything प्रकृतिभावः ĀsvŚr .

unanimable adj निरनुरोध Kāv .

unanimity n एकचित्तम् R, Kathās — एकचित्ता

Bhartr̥ — चित्तैक्यम् w — एकवाक्यता —

एकमत्यम् MBh, Ragh, Rājāt, etc — संज्ञानम्

RV, AV, VS, TS — एकायनीभानः Mcar —

एकमुख्यम् Mcar .

unanimous adj समनस् RV, VS, Kauś _____ समनस्क

KathUp, Sarvad _____ सम्मानस् AV, ŚBr _____ सचेतस्

RV, AV _____ (applied to the Maruts) समन्यु RV

_____ एकमते MBh, Pañcat, Suśr _____ एकमनस्

AitBr 8.25.4 _____ एकबुद्धि Kathās _____ एकचेतस्

BhP _____ अविगान f(आ) Rājat .

to become unanimous मनसा with संङ्गम् to be

u. संचित् (only pf p संचिकित्स and 3 pl pf

संचिकित्ते and संचिकित्तिरे) RV u. consideration

एकचिन्तनम्

MBh

u. speech

एकवाक्यम्

T

to become u.

एकचिन्तीम्

Hit .

unanimousness n

सम्मतिम्

m g

दृढादि .

unannealed ~~adj~~ adj आम f(आ) AV, MBh, VarBrS, etc

an unannealed vessel वापिमम् L .

unanoointed adj निरभ्यङ्गः Car .

unanswerable adj दुरुत्तर W .

unanswerable discourse अप्रतिरूपकथा L u.

speech क्षिप्तोत्तरम् (scil. वचस्) Kām 5.26 .

unanswerableness n अप्रकम्पता .

unanswered adj अनिशीर्ण — अप्रकम्प .

unanxious adj गतव्यथ MBh 1.3, BhP 3.22.24 —

निरीह MBh, Kāv, etc .

unapparent adj अप्रकट f(आ) —

अव्यक्त Up, Pāṇ, Mn, etc

unappeasable adj अशाम्य Hariv 4207 —

अप्रसाद्य .

unappeased adj अशान्त MaitrS, ŚBr, BhP .

unapprehensive adj अविशङ्कित MBh 5.490, BhP,

etc .

unapproachable adj अनागम्य — सुदुरासद

(gen) R — अधृष्य .

unapproached adj अप्रतीत RV, AV 7.25.1 .

unarmed adj अशस्त्र MBh, etc — निःशस्त्र

Rājat — निराशुध Mn, Hariv — अस्त्रहीन —

अनिष्टः RV 1.31.13 — निहति Yājñ .

the state of being unarmed त्रैशस्त्रम् L an u.

condition निशस्त्रत्वम् MBh .

unarrived adj अप्राप्त .

unascertainable adj

अवेद्य

MBh 12.11765 .

unascertained adj

अनिर्णीत

अनिधारित

अनिश्चित

अप्रतिपन्न

अनुपलब्ध

अशुद्ध

L

अस्थिर

to be unashamed before द्वितीय Nom द्वितीयते

(with न) (abl) Bhatt .

unasked adj अपृष्ट Gaut, etc अप्रचोदित

Mn 4.248 अगदित 'sis .

unassailable adj अदृष्ट — अनक्रान्त .

unassailed adj अनक्रान्त .

unassisted adj निःसहाय Mālatīm _____

अनुपकृत .

unassociated with असंगत (Pāṇ 5.1.121)

BhP .

unassuming adj अनवलेप — अनुद्धत —

अस्तब्ध MBh 5.1360 , 12.2709 अस्तम्भ f(आ)

Rājat — स्तलेच्छ Car .

to be unassuming क्रीन् cl 1 क्रीवते Dhātup

10.18 .

unassumingness n अस्तब्धता Kām अस्तब्धत्वम्

Hit .

unattached adj अनिवद्ध .

unattackable adj अप्रतीत RV, AV 7.25.1 .

unattached^R adj अनात f(आ) RV .

unattainable adj अनाप्य RV 7.66.11, AitBr _____

अगम्य _____ अनाधिगम्य, अनाधिगमनीय _____

अनागम्य _____ दुर्गम MBh, Hariv, Kāv दुर्गमनीय

Sch दुर्गम्य R _____ दुर्ग AV, Mn, MBh, etc _____

सुदुराधर्ष f(आ) R — अगेचर —

अनेहस् RV — दुर्गशि AV 5.11.6 —

दूगश RV 3.56.8 दूगास RV 6.27.8, Pāṇ , RV 3.

56.8 .

of unattainable wisdom

असमष्टकाव्य RV 2.21.4 ,

9.76.4 .

unattainableness n परिहरणीयता 'śiś' .

unattained adj अनाप्त RV 1.100.2 etc _____

अनापन्न _____ दुर्गष्ट MW .

unattended ~~adj~~ (to) ~~adj~~ असेवित — निरनुग

Rājat — निरुपस्थायक Divyāv — निरग्रन्थक L.

an un~~auspicious~~ hour or moment दुर्मुहूर्तः, दुर्मुहूर्तम्

unattested adj

असाक्षिक Mn 8.109.

unauthentic adj

अप्रामाणिक .

unauthorised adj असंमत Mn 8.197 _____

विराधेहीन w _____ अनिसृष्ट Mn 2.205 .

unauthoritative adj अप्रामाणिक .

unavailing adj व्यर्थ ^{f (आ)} / MBh, etc — अशक्यार्थ

L .

unavaricious adj निर्लेभ Rājat .

with unaver~~t~~ed face

अपराङ्मुख Ragh .

unavoidable adj

अनिवार्य .

unavoidably n अगत्या ind Bcar, Jātakam .

unaware adj अज्ञानत् — जज्ञात .

unawares adv अज्ञानात् ind — अज्ञानतः ind

— अविज्ञानात् abl ind Mn 2.220, MBh 5.5443, Hariv,

R .

eaten unawares अज्ञातभुक्त् mfn Mn ' one who

approaches u. ' (a spy) अवसर्यः L passed u.

(as the time) अविज्ञात mfn BhP .

unawares adj अमनस् AV 8.6.19, Kāth, APrāt

(according to Pāṇ 8.2.70 the word is liable to become

अमनस् in Sandhi)

unbacked adj आम f(आ) AV, MBh, VarBrS, etc

आममय f(ई) BaudhP .

a jar of unbacked clay आमकुम्भा Pañcat a water-

jar of u. clay आमकुम्भः .

unbarred adj

निरगलि

MBh, Kāv, etc .

unbathed adj

अनाप्लुत

unbearable adj असह्य f(आ) SV, MBh —

दुःसह MBh, Kāv, etc (दुःसहलम्) — दुर्मर्ष

BhP 6.5.42, etc दुर्मर्षित MBh, R .

quite unbearable अतिदुःसह .

unbearded adj अश्वश्रु GopBr .

unbeaten adj

अनाहत

(as clothes in
~~XXXXXX~~

washing)

अहत

ŚBr, etc .

unbecoming adj

असंगत

(Pāṇ 5.1.121)-L

अन्यायिन्, अन्याय्य

असंगत्तस

MBh, etc

सोपसर्ग

f(आ) R .

acting in ^a manner unbecoming one's birth

जन्मवैकृत्यम्

W

u. speech

काहलम्

SānavBr .

unbecomingly

असमञ्जसम्

ind Kathās, etc .speaking unbecomingly

काहल

mfn HYog .

unbecomingness n असमञ्जसम् BhP, Pañcat, etc

— असमञ्जस्यम् Bād .

unbeheld adj अज्ञातोचित .

unbelief n अश्रद्धा VS, AV, ŚBr, Mn —

अश्रद्धम् Divyāv — वेदनिन्दा Mn 11.56 .

unbeliever n नास्तिकः Mn, MBh, etc —

वेदनिन्दकः L वेदनिन्दिन् m Kāvyād —

वेदवाह्यः Śamk Sch — करटः L .

unbelieving adj अश्रद्धावान् ŚBr 12, MBh, etc

अश्रद्धा RV 7.6.3, 12.2.51 — अश्रद्धित BhP

— अभक्षिमत् — (?) रोलम्ब W —

मल L .

unbend vb शय्, शन्य् caus शययति, शययते

RV, AitBr .

to be unbent शय्, शन्य् cl 9 (Dhātup 31.39)

शययति

RV .

unbending adj अनामिन् RV .

unbending n विमोक्तः TS, AV -

unbending of a ^blow अवतानः SBr .

unbent adj अनानत RV अविहुत RV 5.66.

2 & 10.170.1, AV 6.26.1 .

whose ^{to} low is unbent अवततधन्वन् VS 3.61 .

unbind vb उद्गन्थ्, उद्गन्थाति or उद्गन्थति

BhP उद्गन्थ् caus उद्गन्थयति BhP 4.22.39

उन्मुच्, उन्मुञ्चति, उन्मुञ्चते RV 1.25.21, AV

उन्मुच् caus उन्मुञ्चयति MBh, R, Kathās

प्रमुच, प्रमुञ्चति, प्रमुञ्चते

RV, ŚBr, KāṭyŚr,

ChUp — उत्कृष्ट उत्कृष्टयति — विहन् ५

विहन्ति Pāṇ 3.1.21 Sch — विपाशय Nom

(only Pass व्यपाशयन्ते) Nir .

unbinding n उन्मोचनम् — विपाशनम् Nir

— उत्कोचः Comm on TBr .

unblamable adj अनिन्दनीय — निरवद्य

f(आ) Up, MBh, etc — अवाच्य Mricch —

निरनुयोज्य — निरत्यय f(आ) Kir —

अज्ञास्य RV 8.33.17 .

unblamed by the good साध्वनिन्दित mfn W .

new and unbleached (as cloth) अजलहा mfn .

unblemished adj अहत Bhp .

unblended adj

अमिश्रित — अव्यतिकीर्ण L.

unblown adj

(a rose)

अफुल्ल

f(आ) L

निर्विकस

अविकसित

मीलित

Kāv, Pur

(as a flower)

मुद्रित

L .

an unblown flower

कल्लि

f L .

unboastful adj

अनक्त्यन .

unborn adj

अजात — अनुत्पन्न —

(Nārāyaṇa) अजन BhP 10.3.1 — (N. of Viṣṇu)

अभू

m L .

unbound adj अवह TS, etc — उदामन्

RV 6.24.4 — असंधित (NBD) — असंधित

RV 4.4.2, Mn 8.342, असंधित RV 8.104.14 — असंधित

TS 7., ŚBr 14 — उद्धृत — उद्धृत Ragh 16.67

(ed Calc) — उन्नत BhP 11.1.4 — उन्नत

BhP — उद्धाम — उत्कृष्ट BhP —

अनपिनह ŚBr — उद्धृत Ragh, Kum —

(through joy) उन्नत Prasannar .

to be unbound उद्धृणीत Megh 95 .

unbounded adj निःसीमन् Kāv — अययन्ति

ŚBr 10.14, etc अपार RV, etc निष्पार R

विशृङ्खल Kāv, Rājat, Kathās अनवाच्छिञ्ज

अपर्याप्त L (sorrow) विवृतद्वार Kum

अप्रामित अपरिविष्ट RV 2.13.8

अनिमान RV ' ' (ten thousand, a myriad)

अयुतम् (अयुतः only in MBh 3.801) RV, AV, etc

अकूवार, अकूपार RV 5.39.2 & 10.109.1

अशमन्त L .

of unbounded excellences

अपरिमितगुणगण

of u. wisdom

अमितमति

Bcar

u. power of

वारीता

(comp) BhP, Buddh .

an unbrahmanical act

अब्रह्मण्यम्

Pañcat,

Kathās, Śāk (Prakṛit

अब्रह्मण्यम्

) .

unbreakable adjअद्वितीय
असंख्य

Nir 9.9 .

unbriable adj

असंख्य

Mbh, R .

unbridle vb

विषो विष्यति

RV .

unbridled adj

उच्छृङ्खल

८२१

असंयत

MBh

13.2261

निराधान

TBr .

unbridledness n स्वेरवृत्ति f L .

unbroken adj अभग्न _____ अभिन्न ŚBr, etc

_____ अखण्डित _____ अक्षत _____ अक्षुण्ण _____

आच्छिद्र _____ अनत्यय _____ अरुण RV 6.39.

2, अरुज्, अरुज _____ अनन्तरित _____

अन्तार f(आ) _____ अदिति RV, VS _____

अविहृत

RV 2.66.2 & 10.170.1, AV 6.26.1

अदब्ध

RV

अत्यन्त

न (L 7) .

having unbroken flocks of geese

सकलहंसगण

MW

of u. observances and superior mind

अदब्धव्रतप्रभति

RV 2.9.1

u. condition

अच्छिद्रम्

u. series

अनुवचनम्.

the condition of unbrokenness

अदिर्घत्वम्

RV 7.51.1

unburdened

adj

रिक्त

Mn 8.404 .

unburied adj अखात AV .

uncaged adj उम्हिर L .

uncalled adj अद्भुत RV 10.107.9 — अनाद्भुत.

uncalled for अनवकाश f(आ) Pāṇ 1.4.1 Sch .

uncared for निःस्नेह mf(आ)n Kathās, Pāṇc .

uncastrated adj साण्ड MaitrS, TāṇḍBr, GrŚrS

— समुक्क Baudh .

unceasing adj अविश्रम Śak Naish —

अनवस्यत् RV 4.13.3 — अमृध्र f(आ) RV .

uncelebrated adj

अप्रसिद्ध
असूय (अ) .

uncensored adj

अनवगीत .

uncer^emonious adj प्रणयवत् Kālid .

uncertain adj A संदिग्ध MBh, Kāv, etc _____

संशयित MBh, Kām _____ संशयात्मक Pañcat _____

संशयोपेत MW _____ ससंशय f(आ) MBh, Kathās

_____ सांशयिक f(ई) L _____ विशयिन् Āpsr

Sch विरायनत् Nir राङ्कित Mn, Mricch, etc

आशङ्कान्वित मूढ AV, etc मृग्य

Vām विचारित Mn, MBh, etc परितन्मय

RV विप्रतिपन्न Āpast निरुद्ध MBh, R .

B अनित्य अस्थिर Mn 8.71, MBh 2.1965

अधुन f(आ) अनियत

अव्यनस्थित Bcar अनेकान्त दोषालोक

Prab 5.30 कम्प्र f(आ) Naish सप्रतिमय

to be uncertain संशी संशते

MBh, Kāv, etc

— संदिह् Pass संदिह्यते MBh, Kāv, etc —

(~~s~~paid of persons and things) संदिह् संदिग्धे

Kāv. Śamk — संदिह् caus Ā MBh — दोलाय Nom

दोलायते MBh, Kathās — विचिह् desid

विचिह्ति ^{सति} TS, Br, KathUp, MBh, BhP — विधी RV, AV

to be u. about शङ्क् cl 1 शङ्क्ते (ep also P) (acc)

MBh, Kāv, etc to be u. ^{how} hard to act निप्रतिपद् ,

निप्रतिपद्यते MBh the being u. विचिह्तिनम्

Samk to make u. संदिह् caus संदेहयति MBh of u.

result संदिग्धफल u. about निमूढ ^(if) Kathās u. of

निराङ्कित (प्रति or comp) MBh, Kāv, etc _____

द्वंद्वभूत (loc) MBh 1.1867 (v.1) द्वंद्वीभूत

very u. दुर्निकल्प Sch .

uncertainty n **AI** संशयः (ifc f आ) ĀsvŚr,

Mn, MBh, etc _____ सांशायिकत्वम् Bādar _____ संशीति

f Kād, Hcar, संशय _____ संशयितम् MBh _____

विशयः Jaim, Śamk, _____ विशयित्वम् _____

शङ्का (ifc f आ) MBh, Kāv. etc _____ आशङ्का

_____ संदिग्धता MW संदिग्धत्वम् Sāh _____

विचिकित्सा TBr, ChUp, BhP _____ अनिर्णयः _____

अनियमः _____ वितर्कः Yogas, Sarvad. + + +

II निवृत्ता MBh, R _____ निवृत्ति f Lalit, Saddh

अनुपन्यासः — अनासङ्गः Mālatīm

होपरः, होपरम् L — हूधम् Lāṭy, Mn,

MBh, etc — हूधोभावः MBh — विस्मयः W

व्यभिचरणम् — सम्परायः MW. + + + +

अनेकान्तम् — अनेकान्तिकत्वम्
अनेकान्तिकत्वा Nyāyad .

absence of uncertainty अविचिक्त्वा ĀP

ball on the elbow (as a symbol of uncertainty)
कफोनिगुडः

(being in u. संशयस्थ mfn W expressing u.)

विचिक्त्वाय mfn Nir full of u. शङ्कामय

mf(ई)n R possessed of u. संशयोपेत mfn MW

state of u. संदेहत्वम् Sāh u. about संदेहः .

(ifc f आ) gen loc or comp) Āpast, MBh, etc u. about

a work कार्यसंदेहः W u. and tautology

संदिग्धपुनरुक्तत्वम् Sāh u. and ownership स्वत्वव्यभिचारित्वम्

u. regarding व्यामोहः (ifc) Kāvyād, Kull, Āpsr

Sch .

unchangeable adj

अविन्कार

VPrāt

अविन्कारिन्

MBh 12.5979 & 5986 , etc (in

character)

अविन्कारिन्

Mn 7.190

निर्विन्कार

MBh (also

निर्विन्कारवत्)

Kāv, Susr

निश्चल

f(आ) MBh, Kāv, etc

ध्रुव

f(आ) RV,

etc (as the soul, spirit, space, ether, sound, etc)

कूटस्थ

Up, Pat, Bhag 6.12, BhP 3, etc

अविक्रिय

f(आ)

Ragh 10.17, BhP

अभङ्गुर

f(आ) .

' quite unchangeable ' (N. of Śiva) सुनिश्चल

MW ' u. state ' (an indeclinable ^c compound) अव्ययीभावः वि०

अव्ययीभावसमासः Pāṇ 1.1.41 Sch .

unchangeableness n

कूटस्थत्वम्

कूटस्थता, ।

Comm on KapS

आविकृति

f Sāy on RV 1.164.36

~~####~~

अपरिवामः

आविक्रिया

Sāy on RV 1.164.

अविक्रियत्वम्

36, Kyll on Mn 6.92 .

whose nature is unchangeableness

आविक्रियात्मक

mfn Vedāntas .

unchanged adj अविकृत TPrāt — निर्विकार

MBh, (also निर्विकारवत्) Kāv, Suśr — अभिन्न

— आविभिन्न Kathās — सम f(आ)

RV, etc — अनुपगृहीत SamhUp .

unchanging adj अपरिणामिन् — व्यवस्थित

Suśr — अन्यानि Bear 9.14 (conj) .

uncharacterized adj अतर्हित ŚBr, KātyŚr .

unchaste adj (esp said of women) व्यभिचारिन्

MBh, Kāv, etc _____ अब्रह्मचर्य Nir ± _____

शिशुदेव (Nir 4.19) RV _____ कच्छुर

_____ आहन्स् .

the son of an unchaste wife असतीसुतः L the

u. life of ascetics यतिमैथुनम् L u. while still a

girl कुमारकुलटा, कुमारबन्धकी gana

श्रमणादि an u. wife असती MBh, R, etc _____

व्याभिचारिणी W _____ अपातिव्रता _____

खण्डशीला L an u. woman कुलरा (gaṇa

शक्रन्धादि) Āp, Yājñ, etc _____ बन्धकी MBh, Kāv,

etc _____ बन्धुकी L _____ भ्रष्टा MW _____

दुष्टा L _____ सर्ववह्ना L _____ वैषयिनी

L _____ आविनीता _____ धर्षिता L _____ धर्षणी

Un 2.105 Sch L _____ धर्षिणी L _____ दृष्टा W

_____ मुक्ता L _____ कुलपांसुका W _____ इत्थरी

Rājat _____ निपरीता L _____ महिषी L _____

स्पर्शा L _____ लङ्का L _____ अराला,

अराली (gaṇa वाद्वादि) L — बष्ठा

L — अपा (Pāṇ 3.3.104) L — (attracting

men) कषणि f BRD, L a woman u. in conduct

अनियतपुंस्का .

unchasteness n आहनस्यम् AitBr .

unchecked adj

अव्यमित

अवृत

RV

अनिवृत

RV 3.29.6

अनिवारित

विवृतक्षार

Kum

(lit. not held by a hook)

निरङ्कुश

MBh, Kāv, etc

व्यङ्कुश

BhP

अनीप्तर

f(आ)

अविषक्त

Kir 13.24

अनाधृष्ट

RV, VS

अनिधृष्ट

L

अनिष्टत

RV 8.33.9, VS .

unchecked motion

कामचरणम्

ŚBr 6.7.3.3 .

uncivil adj प्रनष्टविनय MW .

unclaimed from want of persons entitled to inherit

अदायिक mfn .

uncle n मामः (only in voc. sg. as term of

affection among animals in fables) Pañcat .

a paternal uncle तातकुल्यः w _____ तातयु

m L .

unclean adj अशोधित _____ अमृष्ट R (v.l.)

_____ मृजाविहीन R मृजाहीन MBh _____

रजस AV _____ द्यामल Dharma's _____

केपि Nir 5.24 _____ अवधूत BhP .

^{become}
to ~~be~~ come utterly unclean

संदुष, संदुष्यति

MBh

not u.

असंकीर्ण

Susr

rendered u.

प्रतिदूषित

Mn 4.65

u. gold

दलम्

(दलः

L)

Bhpr 5.26.2

u. water

किटिमम्

L

wearing u. clotheks

अवधूतनेष

BhP

to become u.

कलुषय

Nom

कलुषयते

Mricch

to make u.

कलुषीकृ

MBh, R, Prabh, etc

कलुषय

Nom

कलुषयति

Viddh .

uncleanly adj मृजानिहीन R, मृजाहीन

MBh .

uncleanness n अशौचम् Pañcat, Vet,

अशौचम् Pañ 7.3.30 .

the daily bath during the period of uncleanness

अधोदक्षम् BaudhP .

uncleansed adj

अशोधित — अमार्जित

MBh 3.2577

असंमृष्ट

RV 5.11.3, Kāvyaḍ .

unclear adj

अनच्छ — (said of the voice)

अनवपतित

Car .

unclever adj अपेशल .

not unclever अविहस्त R 5.81.31 .

unclosed adj विहृत ĀsvGr, Up, Prāt, MBh, etc.

unclothe vb

विच्छद्

caus

विच्छादयति

(only ChUp 8.10.2 as v.l. for विच्छादयति) .

unclothed adj

निवस्त्र

— निवसन f(आ)

MBh, Mār̥kP, etc निवस्त्र f(आ) MBh, Pur, etc

अवासस्

L

— निवासस्

MBh, BhP

व्यंशुक

W

— विगलितवसन

Gīt

अपरिच्छन्त, अपरिच्छादित — विसंनाह

MW
m.

unclouded adj व्यञ्ज f(आ) MBh, Hariv, etc

— (as the face or mind) अमृगान MBh, etc .

coming from or relating to an animal with uncloven

hoofs

एकशफ

mfn Gaut 17.24, Mn 5.8, Yājñ,

Suśr .

uncollected adj

असमस्त

L .

an uncoloured woollen garment

पादुम
व

SBr

uncombined adj (as vowels in hiatus)

असंयुक्त

RPrāt .

uncomfortable adj दुःख R, Hariv _____

असुस्थ Śak _____ निहृदि Mālav 1.18¹⁷ .

to be uncomfortable उत्कृष्ट, उत्कृष्टनाति

very u. समुत्कृष्ट Suśr .

uncommon adj असामान्य MBh 1.5308, Kathās,

etc _____ निःसामान्य Rājat _____ अलौकिक

f(ई) _____ लोकाधिक Kir, Bhām _____

अप्रसिद्ध _____ (as an expression) अप्रतीत

Sāh, etc _____ अन्यादृश Kād _____ अनाचार

Kaus' .

quite uncommon असाधारण f(ई) Daś,

Kathās, etc an u. person लोकोत्तरः Uttarar the use

of a word in an u. sense अन्यार्थम् Vām 2.1.12 .

uncompared adj

अनुपमित .

uncompassionate adj

निरनुकरोशयुक्त R .

uncompounded adj असमस्त Kāvyād, etc _____

केवल f(ई RV 10. 73.6, AV, ŚBr, आ Mn, etc

see Pāṇ 4.1.30) n (in comp Pāṇ 2.1.49) ŚBr, etc .

consisting of single i.e uncompounded words पृथक्पद

Vām (in gram) an u. word व्यस्तपदम् w .

unconcealed adj

अगुप्त

अगूढ

असंतृत

SBr 14

नितृत

MBh, Kāv, etc

निरपह्नव

Sāh .

^{con}
unconcealed allusion to (in rhet.)

उन्मीलितम्

Kuval .

unconcern n

अनास्था .

unconcerned adj

निश्चिन्त

MBh, Kāv, etc

सहेत

Kāv, Kathās, etc

निष्प्रतीप

MBh .

to be unconcerned about

उदास्, उदास्ते

MBh, BhP, Śis, etc quite u.

सुनिश्चित

Pañcat

remain-ing u.

स्वेरस्थ

Kathās .

unconditioned adj अनुपदिष्ट Venīs .

unconfined adj असंवाध f(आ) AV 12.1.2,

ChUp, MBh, etc — उरुगायवत् ChUp .

unconformity n अयोगः Kāvyaḍ _____

असमञ्जसम् BhP, Pañcat, etc .

unconfused adj अव्यग्र f(आ) MaitrUp, Mḍh,

etc _____ निव्यग्र BhP .

unconnected adj असंबद्ध R 3.31.20

अनिबद्ध — अनभिःसम्बन्ध — निरन्तर

Mn 8.198.331 — अनन्वित — निःसङ्ग Kap

— विसंगत MW — असंयुक्त Jaim —

असंहत BhP — असंहित Prāt —

असंसक्त Bhpr — संदर्भविरुद्ध MW —

असमायुत TĀr .

unconnected with अप्रस्तुत — अभिक्त .

unconnectedly असंसक्तम् ind MānŚr, MānGr _____

अलगलम् ind ŚBr 3.

unconquerable adj अपरानिष्णु ŚBr 14 _____ दुर्धर्ष

MBh, R, etc _____ दुस्तर MBh, Kāv, etc दुस्तरण

f(ई) MBh, दुस्तार, दुस्तीर्ण MBh _____

दुष्टर, दुष्टरतरीतु RV, TS, _____

अस्तयः SBr _____ अयुध्य RV 10.103.7,

अयोद्धः RV 1.32.6 .

unconquered adj अपराजित f(आ) RV, etc

_____ अनिर्जित _____ अक्षुण्ण _____ अजय

_____ अयुद्धः RV 3.45.3 & 10.27.10 _____ अक्रान्त .

whose arrows are unconquered अयुद्धसेन RV 10.138.

unconscious adj I सम्मूर्छित MBh, R _____

अचेतस् _____ अचेतन _____ निश्चेतन Hariv,

R, etc _____ विचेतन f(आ) MBh, R, etc

_____ विचित्त Suśr _____ विसंज्ञ f(आ) MBh,

R, etc _____ निसल MBh, R, etc _____ सम्मूढ

MBh, Kāv, etc _____ प्रमूढ MBh, Hariv, Uttarar _____

प्रमुग्ध Uttarar, Mālatim _____ विमूढसंज्ञ

W _____ परिलुप्तसंज्ञ MW _____ मृतमनस्

AV _____ असंविद् ŚBr _____ अभानयत् Bhag

अमतिपूर्व, अमतिपूर्वक .

II अकेतु RV 1.6.3 (Sāy) असम्प्रज्ञात

Yogas, Sch अक्ष मूर्त Ragh

प्रलीन W निरभीमान MBh .

to become unconscious मुर्छ cl 1 (Dhātup 7.32)

मूर्छति MBh, Kāv, etc मुद् cl 4 (Dhātup

26.89) मुह्यति (rarely मुह्यते) RV, etc

सम्मुद्, सम्मुह्यति MBh, R, BhP to be

u. सम्प्रमुद् सम्प्रमुह्यति, सम्प्रमुह्यते MBh

to make u. सम्मुह caus सम्मोहयति MBh, Kāv,

etc rendering u. विचेतनी Pañcar .

unconsciously अमत्या instr ind Mn 4.222 & 5.

20, Gaut . .

unconsciousness n सम्मूढता Kathās, सम्मूढत्वम्

MaitrUp, सम्मोहः ŚBr, etc _____ अचेतन्यम् _____

विचिन्ता Sāh _____ अमति f Mn 4.222 & 5.

20 Gaut _____ असंश्लिप्तम् Divyāv _____ आसंश्लिप्तम्

Mahāv _____ इन्द्रियस्वापः _____ नसंनिद् f

Kāv _____ प्रलीनता, प्रलीनत्वम् L _____ वीक्षा

L .

(in phil) ' complete unconsciousness ' सुषुप्ति

f .

unconsecrated adj

अप्रणीत

Mn 9.317

अशान्त

SBr .

unconsidered adj

अविचारित

Hit 12.16

अनालोचित

अतर्कित

निचेष्टित

unconsigned adj असमर्पित .

unconstrained adj यथोपपन्न MBh, BhP .

unconstrained conversation स्वेरकथा Bhartr .

unconstrainedly

अनियन्त्रणम्

ind _____

स्वरम्

ind MBh, Vas, Kāv, etc .

uncontested adj

अप्रतिरु

— अवदावद

AitBr .

uncontradictedadj

अप्रत्याख्यात .

uncontrolled adj I अनियत — अयत

अनायत — निरङ्कुश MBh, Kāv, etc

स्वच्छन्द f(आ) Yājñ, Kāv, VarBrS, etc

स्वच्छन्दक W — स्वतन्त्र f(आ)

LāṭyUp, Mn, etc — स्वतन्त्रिन् MBh — निर्यन्त्र

Kāv, Suśr, निर्यन्त्रित W — भिन्नमर्याद (Cāṇ ,

Uttarar,) भिन्नमर्यादिन् (MārkaP) .

II दुदन्ति MBh, Hariv — अधृत —

प्रसृष्ट MBh, Car — अक्लप्य f(आ) .

having the soul uncontrolled. असंयतात्मन्

having u. organs of sense दुर्हृषीक MBh 3.13951 u.

behaviour स्वच्छन्दता Kād u. by others स्वायत्त

MW u. dominion स्वाराज्यम् TS, etc .

uncooked adj आम f(आ) RV, AV, Mn,

Yājñ, etc आमक Suśr अश्रात

RV 10-179.1 अशृत ŚBr .

eating uncooked food

अपक्वाशिन्

grainspounded in raw (i.e. u.) conditionआमपेषाः m pl.

Maitr\$, ĀpŚr .

uncorrected adj

अशोधित .

uncorrupted adj नदूषित — अविपुन

f(आ) MBh .

of uncorrupted mind नदूषितधी BhP possess-

ing on u. mind अदूषितधी .

uncounted adj अगणित — असंख्यात

AV 12.3.28, VS, ŚBr, Kauś .

uncourteous adj. निदीक्षित्य Kād _____

निर्नमस्कार f(आ) MBh, R, etc _____

उपचारपरिभ्रष्ट Hit .

uncouth adj अपट, . .

uncouthness n

रौक्ष्यम्

MBh, Ragh

अरणि

f AV 1.18.2 (अरणी Sāy) .

uncover vb

नितृ नितृणोति, नितृणुते RV, etc

अपतृ RV अपातृ अपातृणोति

Lāṭy, Up, etc

अपोच्छय्

ĀsvŚr

(one's

body)

उच्छद्

caus

उच्छादयति

विच्छद् caus विच्छादयति. — समुच्छद्

समुच्छादयति MW — अपोर्णु अपउर्णेति,

अपोर्णुते once अपोर्णेति (Kātyśr)

RV, AV, ŚBr — व्यूर्णु व्यूर्णेति, व्यूर्णुते RV

— आविष्कृ — अपव्ये, अपव्ययति

RV 7.81.1, AV — (one's shead i.e. be able to show

one's self in public) समुद्दृद् caus समुद्दाटयति

Kād — व्युब्ज्, व्युब्जति .

to uncover one's self अपोर्णु Ā, TS, ŚBr to u.

one's self in the presence of प्रत्यपोर्गु, प्रत्यपोर्गुते

(acc) TS .

uncovered adj विवृत MBh, Kāv, etc _____ व्यवृत

Ragh 1.19 _____ असंवृत ŚBr 14 _____ अनावृत

ŚBr 14 _____ विवृत्त Lalit _____ विकोर

f(आ) MBh, Kāv, etc _____ आविष्कृत _____

उच्छन्न _____ अपरिच्छादित, अपरिच्छन्न

समुच्छन्न Prab (v.1.) समुत्सन्न

उद्धृत (ground) निर्व्यवधान Hear .

uncovering one's self in a Shameless manner

नग्नम भविष्यु

mfn (Pāṇ 3.2.57) TS,

Kāth नग्नम्भाकुत mfn (Pāṇ 3.2.57) .

uncovering (the act of) adj

विवरण

TPrāt,

MBh, Susr

— उद्घाटनम्

Sarvad .

uncreated adj

असृष्ट

— अकृत

f(आ) .

uncritical adj

अमीमांसक Jātakam .

containing uncrushed grain (not deprived of husk)

साक्षित

mfn Ragh .

unction n स्नेहनम् Car — अनुलेपः —

प्रदेहः Suśr .

royal unction आभिषेकः solemn u. महाभिषेकः

AitBr .

unctuous adj स्निग्ध MBh, Kāv, Suśr, etc

— स्नेहवत् Śak, Sch स्नेहिन् w, स्नेहिक

f(ई) Car — चिकृण f(आ) MBh 12.685.

4, 14.1416, Suśr, Śak, KātyŚr 26.1.4 Sch — सान्द्र

f(आ)) Suśr _____ अञ्जि VS _____ मेदुर

L MW _____ द्विष्ण W _____ स्त्यान L _____

प्रक्ष्वेडित, प्रक्ष्वेडितवत् W _____ प्रमेदित

MW .

to be unctuous तिल् cl 6,10 तिलति, तेलयति

Dhātup _____ द्विङ्, द्विद् cl 1 क्ष्वेडते, क्ष्वेदते

Dhātup 18.4, cl 4 द्विद्यति Dhātup 26.134 being

u. प्रमेदित MW made u. प्रमेदित MW to make u.

स्निह् caus (or cl 10 Dhātup 32.36) स्नेहयति

Car, KātyŚr, Sch not to be made u. अस्नेहः Suśr .

not u. निःस्नेहः f(आ) Mn, Pañc ' one who is

u. ' (a friend, companion, partner, ally) मेदिन्

m RV, AV, Br u. to the touch सान्द्रस्पर्शः Mālav very

u. स्निग्धतमः Kāv .

unctuousness n स्निग्धता Kathās स्निग्धत्वम्

MW स्नेहः (स्नेहम् g अधच्दि ifc f आ)

Susr, Yājñ, Tarkas, Sarvad (IW 69) — स्नेग्ध्यम्

Susr — स्नेहनम् Dhātup — मार्जः L

— स्त्यानम् .

without unctuousness अस्नेह mfn ŚBr 14,

Yājñ, Ragh 4.75 .

uncultivated adj अक्षेत्रे ऽBr — स्वच्छन्द

f(आ) W स्वच्छन्दक W — आर्तना

RV 1.127.6 .

a piece of uncultivated land situated between

cultivated lands खिलः AV 7.115.4 ऽBr 8, ŚāṅkhBr,

Kaus, खिलम् L, खिल्यः RV 10-142-3 an u.

field खिलक्षेत्रम् Hear — बल्लूरः L u. land

स्थूणी Vop Sch, स्थूणा .

uncurable adj निरोषध Pracand .

uncurbed adj उचकुरडः (उ) .

uncurtailed adj अचिन्ना — अचिद्यमान

AV — अक्षुण्ण .

having the wings uncurtailed अचिन्नापत्र f(आ)

(said of goddesses, of a bird, of an altar shaped like a

bird) RV 1.22.11, VS u. condition अक्षुण्णता .

uncut adj अच्छिन्न — अच्छिद्यमान AV

आभिन्न ऽBr, etc — अकृत्त —

अलून .

undamaged adj निरुपसृष्ट Var — अविलुप्त

BhP, Rājat, Kathās — निव्रण Mn, MBh, AgP

— तदवस्थ MBh 4.19 — आविहेहित

Buddh .

undaunted adj अभय SBr 14 _____

अपभय f(आ) अपभी + _____

(N. of Śiva or Vishṇu) वीरभयः Śivag .

' of undaunted spirit ' (firm) अभिज्ञात्मन् .

undecayed adj आक्षित .

undecaying adj अक्षय्य f(आ) _____

अक्षयिन्, अक्षय्य _____ अक्षित _____

अनुपाक्षित RV 3.13.7 & 10.101.5, AV 6.78.2 _____

अजर, अजरस् used only in some

cases L _____ अव्यय f(आ) Up, Mn, etc _____

निरव्यय f(आ) w _____ निरुक्ता^{द्वा} w .

' may thy prosperity be undecaying ' (a form of

blessing addressed to^a Vaisya) अक्षय्यम्^m ~~अक्षय्यम्~~^{or}

ind MBh ' possessed of u. wealth ' अक्षितानसु = m

RV 8.49.6 u. and immortal

अजरामर

MBh the u.world

अक्षयलोकः .

undeceitful adj

निष्कृतव

Kathās .

undecided adj विकल्पित BhP, Sarvad _____

विकल्पवत् Vedāntas _____ (?) प्रतिभिन्नक Divyāv -

to be undecided विकृप् , विकल्पते

Nyāyam, Pañcat the state of being u. अप्रतिपत्ति f

Sāh, etc .

undecomposed adj

अव्यस्त

Lāty .

undefeated adj

अनिभृष्ट

RV 10.116.6 .

undefended adjअपाक f (आ) .undefiled adj

शुचि RV, etc ' _____ ' (N. of

Krishna) निर्लिप्तः Brahmap _____ (as food)

असंसृष्ट

Jain _____ (as the mind by bad qualiti-

es) असंसृष्ट VP .

of undefiled mind अमलात्मन् relating to

what is u.

शौक्

BhP .

undefinable adj अलक्षणक Divyāv _____

अप्रतर्क्य

Mn 1.5 & 12.29, BhP, etc _____

अनिर्देश्य, अनिर्दिश्य .

undefined adj अनेधोरित — अनिरूपिन

— अनिदिष्ट .

undelivered adj असमर्पित .

undeniable adj

अव्यपोद्य Rājat —

अप्रत्याख्येय — सांदृष्टिक VarBrS .

undepressed in spiritअदीनात्मन् mfn .

under अधस्तात्, अधस् ind — अनु

ind (as a prefix to verbs and nouns) — उप ind

from under अधस्तात्, अधस् ind (with

acc. gen. and abl .) ' the part which is u. ' (the

generative or organ, esp. of a man) उपस्थः RV, AV,

VS, AitBr, ŚBr, etc place u. the feet अधस्पद mfn

Ved the place u. the feet अधस्पदम् u. a hundred

अवक्रिशत mfn pl. ŚBr u. fifty अवक् पञ्चाश

mfn pl. ŚBr u. foot अधस्पद mfn Ved u. forty

अर्वाक् चत्वारिंशं mfn pl. 'SBr u. the axle

अधोऽक्षम् (KātyŚr) अधोऽक्षेण (ĀsvŚr) ind

u. the balck skin अधः कृष्णाजिनम् ind KātyŚr

u. the water मध्येवारि ind R with the^u part of the

sacrificial post सोपर mfn KātyŚr .

under age adj

अप्राप्तकाल — अप्राप्त-

व्यवहार .

the period under age (i.e. under sixteen)

शैशवम्

Mn, MBh, etc .

under-disciple (?)

प्रतिशिष्यः Divyāv .

underdone

adj

उःशृत

MaitrS 1.4.13

.

underfed

adj

विपुष्ट

Pañcat .

under-garment n अन्तर्वस्त्रम् Kathās _____

अन्तरीयम् L _____ अधराम्बरम् (ifc f आ)

Śis _____ अधोवासस् n Mahāv _____ निवसनम्

L _____ उपसंव्यानम् Pāṇ 1.1.36 _____ (esp)

परिधानम् (ifc f आ) AV, ŚBr, etc (also

परीधानम् , _____ परिधेयम् MW _____

परिधानीयम् .

a bride's undergarment वधूवासस् n ĀpGr .

under-girth

अधोबन्धनम् .

undergo vb A I या cl 2 (Dhātup 24.41) याति(acc) RV — उपाया उपयाति MārKP, Kir

— प्रया प्रयाति MBh, Kāv, etc — धा

Ā RV, Hariv, Kāv, Hit, etc — (effort) समाधा

समाधत्ते

MBh, Kāv, etc

— चर, cl 1 चरते

rarely चरते

RV, AV, etc

— समास्था

३

समातिष्ठति, समातिष्ठते

MBh, R, etc

उपे, उपेति

RV 2.2.11, AV 9.6.4, VS, AitBr, ŚBr

— उपास्, उपास्ते

Mn 11.183, MBh 3,

गृह्णीते

R — ग्रह् cl 9 गृह्णाति, गृह्णाति,

RV 10.31.2, MBh 3.13, BhP, etc — उरीकृ

HParis

— उद्युज्, उद्युनात्ति, उद्युङ्क्ते

B I समापद्, समापद्यते

MBh, etc

प्रपद्, प्रपद्यते (ep. also, प्रपद्यते)

(acc) MBh, Kāv, etc — गम् Ved cl 1 गमति cl 2

गन्ति cl 3 जगन्ति Ved & Class cl 1 (also

MBh, etc) गच्छति RV, AV, etc — उपगम्

उपगच्छति MBh, Yājñ, Kum, etc — निगम्

निगच्छति — निर्गम्, निर्गच्छति (acc) MBh

— समुपगम्, समुपगच्छति R, Kathās —

समुपागम्, समुपागच्छति R — भुज्

cl 7 (Dhātup 29.17) भुनक्ति, भुङ्क्ते (rarely cl 6

भुञ्जति, भुञ्जते) RV, etc — आप्, ३

आप्नोति Ā Mn — सम्प्राप्, सम्प्राप्नोति

Mn, MBh, etc — मा cl 3 जिगाति cl 2 गाति,

गाते Mbh 3.10697, R, etc — उपगा, उपगाति

RV 1.164.4, 7.93.3, AV — उन्नुगा MBh 3.373

— उपे, उपेति RV 4.33.2, ŚBr, AitBr, Ragh,

Pāṇcat, etc — व्रज् cl 1 व्रजति MBh, Kāv, etc

— जुष् cl 6 जुषते (also) cl 3 irr

जुजोषति rarely cl 1 जोषति BhP 2.2.7, 8.

7.20, Bhatt 17.112 .

B II भज् cl 1 Ā rarely P MBh, kāv, etc _____धृ cl 1 धरति, धरते (Dhātup 22.3)more commonly धृ caus धारयति, धारयते RV, etc— शि cl 1 (Dhātup 21.31) शयति, शयतेKāv, Kathās, etc — स्पृश् cl 6 (Dhātup 28.128)स्पृशति, (m.c. also स्पृशते) MBh, Kām, etc— पश् only Pres पश्यति, पश्यते Mn, MBh, etc

— निवस्, निवसति (rarely निवसेते)

(acc) MBh .to undergo any condition or state

संगम् ३

संगच्छते (rarely संगच्छति) (only with

an object) BhPto u. poison

वह्

cl 1

वहति,

वहते

(with

विषम्)

Yājñ

to u. the balance

वह्

cl 1

वहति, वहते

(with

गुह्यम्)

Yājñ

to u. the ordeal of fire

वह्

cl 1

वहति, वहते

(with अग्निम्)

Yājñ

to u. transmigration

संसृ ३

संसरति

Mn, MBh, etc .

to cause to undergo transmigration संसृ caus

संसारयति Mn, BhP .

undergoing adj A वाह f(जा) (ifc) MBh

— वाहिन् MBh — उद्युक्त .

B भोगिन् Kap -

undergoing lardships धृतकेशः Rājat u. pain

कष्टाश्रित

Sch on Pāṇ 6.2.47 u. punishment(through) दण्डभाज् (gen) Bh⁴ 10.64.42, Yājñ2. $\frac{5}{6}$ .35 u. transformation

विनाशिन् W .

undergoing n उपगमः L — गमनम्(ifc) Gaut 4.22, Mn 1.117, R 5.15.48 — उपगतिf L .undergoing transmigration

संसारः MaitrUp .

undergone adj उपगत MBh, Śis, Pañcat, etc

— समुपगत Śak — निधूत W .

any one or anything that has undergone change

कृतविन्कार, कृतविक्रिय one who has u.

समुपागत R .

to be undergone गन्तव्य MBh 3.14825, R 3.1.32,

underground chamber

भूमिगृहम्

Kathās

भूगृहम्

Car, Kathās

' u. serpent ' (a house -break-

er)

सुरुङ्गारि, सुरुङ्गयुज्

m L .underived adj (as a word)

अव्युत्पन्न

Pāṇ 7.2.

having a large underlip

उम्बोष्ठ

(Śiksh)

(उम्बोष्ठ

(L) mfn .

underminer n

आरवनिः L .

उडुह
undermining adj उडुह: Pān, Ragh .
 1

undermining n अधःखननम् — उखातम्

undermost adj अन्त्य — अवम f(आ)

RV, etc .

having the left undermost सव्याधर Lāṭy .

underneath नीचैः ind AV, ŚBr, MBh, etc .

^{be}
~~being~~ underneath अधस्तन mfn being u.

anything (in comp) अवकृष्ट mfn Suśr the part u.

तलः (L) तलम् Mn 2.59, VarBrS, Pañcat, etc .

understand vb I ज्ञा cl 9 जानाति, जानीते

(also with inf (Pāṇ 3.4.65) MBh 2.5, Das) RV, etc _____

परिज्ञा परिजानाति, परिजानीते RV, etc

_____ (esp. a mode or way of action) प्रज्ञा, प्रजानाति

RV, etc _____ प्रत्याभेज्ञा प्रत्याभेजानाति, प्रत्याभेजानीते

MBh, Kāv, etc _____ विज्ञा विजानाति, विजानीते

RV, etc _____ संज्ञा संजानीते R _____

संविज्ञा संविजानाति, संविजानीते BrahmUp

_____ विद् cl 2 वेत्ति RV, etc _____

प्रतिविद् , प्रतिवेत्ति RV — प्रविद् *

प्रवेत्ति RV, AV, MBh — अधी * अध्येति

RV, AV — अवे * अवेति MBh, etc —

उपे * उपेति Sarvad — चित् cl 1 Ā (once

P MBh 18-74) TS 6, ŚBr, ChUp 7.5.1, MBh, BhP 8.1.9, Prab

— चित् cl 1 चेतति RV, AV 7.2.1 & 5.5 —

आचित् RV, AV 5.1.2 — विचित् विचेतति,

विचेतते RV — बुध् cl 1 बोधति,

बोधते cl 4 बुध्यते (ep. also बुध्यति)

RV, etc — निबुध् निबोधति RV, AV, Mn,

MBh, etc — प्रबुध् प्रबोधति MBh — मन्

cl 8,4 (Dhātup 30.9, 25.67) मनुते, मन्यते (ep. also

मन्यति) RV, etc — अनुपद् — प्रतिपद्

प्रतिपद्यते MBh, R, etc — ग्रह् cl 9 गृह्णाति

गृह्णाति, गृह्णीते NaI, R, Ragh 5.59, Pañcat

1.1.23 — संग्रह् (संग्रभ् ; संगृह्णाति

संगृह्णीते (Ved generally संगृह्णाति, संगृह्णीते)

BhP — उक्ष् cl 10 (Dhātup 32.5, 33.23) उक्षयति,

उक्षयते

MBh, Kāv, Pur

वीक्ष्, वीक्षते

(ep. also P) Mn, MBh, etc

गम्

Ved cl 1 गमतिcl 2

गन्ति

cl 3

जगन्ति

Ved & class cl 1

(also MBh, etc)

गच्छति

MBh 3.2108, Pāṇ, Kāś & L

Sch

आभिगम्, आभिगच्छति

(with मनसा

or

मेधया

or

हृदयेन

) RV 3.60.1, TS, ŚBr

अवगम्, अवगच्छति

दृश्

MBh, Kāv, etc

अवधृ

caus अवधारयति

MBh, etc

अनुभू

परिभू,

परिशृणोति R — प्रपश्, प्रपश्यति

(ep. also प्रपश्यते) R — प्रतिसंधा

प्रतिसंधत्ते Prab 6. $\frac{2}{3}$.

II लभ् cl 1 (Dhātup 23.6) लभते (ep. also

लभति, लम्भति) Kathās, Kull — उपलभ्

उपलभते MBh, BhP, Pañcat, VarBrS, etc —

प्रतिलभ्, प्रतिलभते MBh, R — वृत् caus

वर्तयति BhP — समूह (only Pot समुञ्जानु)

III (?) निमि निमिनोति

AV 4.16.5

अपिबत्

RV 7.3.10, 60.6

बुन्द

cl 1 P Ā

Bhatt

मिथ्

cl 1

मेथति, मेथते

Dhātup

मिद्

cl 1

^{P Ā}

Dhātup 21.7

= मिथ्

मी

cl 10

मयाति, माययाति

Vop .

it should be understood

विद्यात्

भाव्यम्

(impers) Mricch Sch .

not to understand

परिगा परिजिगति

BhP

to u. fully

समवबुध् समवबुध्यते

MBh, R

to u.

right प्रविद् caus प्रवेदयति MundUp to u. that

विज्ञा विजानाति, विजानीते (two acc. or

यत्) MBh, Kāv, etc to u. thoroughly समवगम्

समवगच्छति BhP — सम्बुध् सम्बुध्यते

MBh, R, etc — सम्परिग्रह् सम्परिगृह्णाति, सम्परिगृह्णीते

KathUp — समाज्ञा MBh, Hariv, Vet to u.

with difficulty नित् cl 6 नितति .

to be fully understood सम्प्रतिभा सम्प्रतिभाति

MBh to be u. सम्प्रती Pass सम्प्रतीयते Pat

— गम् Pass गम्यते Pāṇ, Kāś & L Sch

it is u. विज्ञा Pass विज्ञायते ŚBr . ~~cause to~~

to cause to understand संग्रह् (संग्रभ्) caus

संग्राह्यति Car, BhP — संज्ञा caus संज्ञापयति

संज्ञापयते ŚBr — गम् caus गमयति

MBh 3.11290, VarBrS, L, Sch — आपिबत् caus RV .

to cause to be understoodly सम्प्रती caus

सम्प्रत्यायति Pat .

to make to be understood संज्ञा caus संज्ञापयति,

संज्ञापयते ऽBr .

to try or wish to understand

प्रती

desid

प्रतीषिषति Paṇ 2.4.47 Sch to wish to u. विज्ञा

desid विजिज्ञासति, विजिज्ञासते TS, ChUp to u.

thoroughly

बुध्

intens

बोबुधीति (with acc)

Subh .

understander adj विज्ञातृ ŚBr, MBh, etc .

one who understands ज्ञातृ ChUp 8.5.1, KathUp,

etc — प्रतिषत्तृ Śamk — आभिगन्तृ

m ŚBr one who u. snakes सर्पविद् m MW one who u.

the divisions of the year etc ग्रन्थिकः MBh 14.2039,

Pat on Pāṇ 1.4.29 & 3.1.26, Vārtt 15 .

